

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

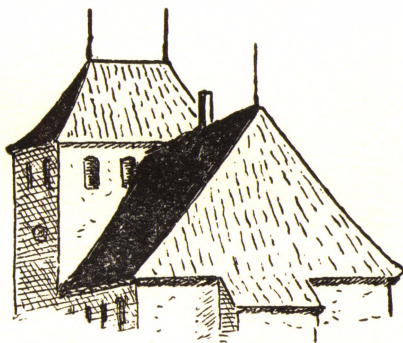
Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FRA ALS OG SUNDEVED

Folkesagn og gamle
Fortællinger
fra Ketting Sogn

HEFTE XXIII

SAMLET AF
J. RABEN

Udgivet af Historisk Samfund for Als og Sundeved
Trykt i Jørgen Otsens Bogtrykkeri, Sønderborg
1946

Fra Als og Sundeved

**FOLKESAGN
OG GAMLE FORTÆLLINGER
FRA KETTING SOGN**

HEFTE XXIII
SAMLET AF *J. RABEN*

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND FOR ALS OG SUNDEVED
JØRGEN OTSENS BOGTRYKKERI
SØNDERBORG 1946

Det gamle Marielalter i Ketting Kirke.

INDHOLD:

Historiske Sagn og Fortællinger	. Side	7
Overtro og Trolddom . . .	-	23
Spøgelse og Genfærd .	-	33
Nisser og Trolde . . .	-	51
Varsler, Sagn og Fortællinger .	-	60
Gammelgaard	-	88

FORORD

Folkesagn og gamle Fortællinger er et Stykke af vor Hjemstavn, de gør den levende for os, de knytter os nærmere til den. Vi ser i vore Folkesagn ikke blot Fortællingen, men et Udtryk for vore Forfædres Tankegang. Vi træffer meget, som vi genkender i os selv. Vore Sagn er et Stykke af vort Folkeliv.

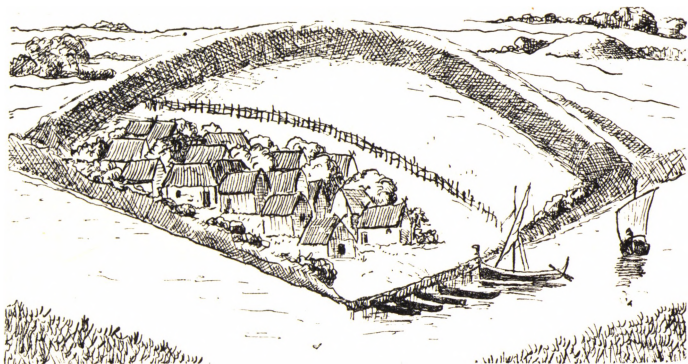
Det er af stor Værdi at faa disse Beretninger samlet, og det er paa højeste Tid. Om end Overtroen endnu er stærkt rodfæstet i vor hjemlige Befolkning, vil man ikke vedgaa, at man dog, mere eller mindre, tror paa sligt, man har i Dag andre Interesser og taler ikke mere om Varsler og Spøgelser.

De gamle Fortællinger glemmes og gaar tabt, hvis vi ikke sørge for at faa dem nedskrevet, medens en Del af de ældre Folk endnu husker dem.

„Enhver By har sine Trolde“, og Ketting Sogn har mange af dem, men hvad der her er optegnet, vil sikkert kun være et Brudstykke af de Sagn og Fortællinger, der kendes i Sognet. Jeg modtager gerne saadanne Beretninger og beder enhver om at være med til at bevare vor Hjemstavns Folkeminder.

Sønderborg Slot, Sommeren 1946.

J. Raben.

Brovold. Rekonstruktionstegning

Historiske Beretninger og Sagn

KETTING KIRKE

Den gamle Ketting Kirke, der er nedbrudt og nyopbygget 1772, skal have været langt smukkere og anseligere end den nuværende. Den var opført af Kampesten, ligesom de fleste andre Kirker paa Als, med Hvælvinger og et lille Spir paa den østlige Ende. Kirken var just ikke faldefærdig, men trængte dog til en ordentlig Reparation. Grunden til Nedbrydelsen tillægges — efter Chr. Knudsens Optegnelser — mest Præstekonen, Madam With, thi da der en Søndag faldt en stor Klump Ler ned ved Siden af hende i Stolen, blev hun herover saa forskrækket, at hun erklærede ikke mere at ville komme i Kirke, førend man fik en ny.

I den Tid, Ombygningen stod paa, holdt man Gudstjeneste under aaben Himmel i Præstens „Lambjerg“ under en gammel Eg.

Ketting Kirke skulde først have ligget længere mod Syd, i en af Præstens Marker, der kaldes „Knold“,

men herved forstyrredes Arbejdet af Troldene i de mange nærliggende Høje i Omegnen. Hvad man byggede om Dagen, blev igen forstyrret om Natten og al Ting henbaaret til en anden Bakke i nogen Afstand, hvor man da ogsaa tilsidst anlagde Kirken.

DA KETTING KIRKE VAR KRUDTMAGASIN

Efter Trearskrigen blev Ketting Kirke indrettet til Krudtmagasin. I Januar 1851 androg Krigsministeriet om at faa Kirken overladt til Magasin for en Krudtbeholdning, der lagredes i Augustenborg, idet Krigsministeriet gik ud fra, at denne Kirke bedre kunde indrettes end en anden, da der ikke var langt til Augustenborg Slotskirke. Endvidere var Kirken paa Grund af sin høje Beliggenhed tør og bedre egnet til Krudtmagasin end nogen anden Kirke. Mod Provstens og Pastor Hoecks Protest blev Kirken alligevel taget i Brug, og man stablede 500 Tønder Krudt op inde i Kirkerummet. Senere blev Beholdningen endog forøget.

Gudstjenesterne blev derefter holdt i Skolen, kirkelige Handlinger foretoges i Notmark Kirke. For at faa Plads til Krudtet, lod man Stolene rive ud. Kirkeklokkerne maatte ikke ringe. Tilgangen til Kirken og Kirkegaarden var bevogtet af Soldater. Kun ved Begravelser fik man Lov til at betræde Kirkegaarden. Saaledes skete det ogsaa, at den gamle Klokke Jes Peter Jessen, der i mange Aar havde ringet Klokkerne, naar hans Sognefolk stedtes til Hvile, maatte begraves uden Klokkeklang. Jessen havde været blind i de sidste Aar, og hans gamle Kone havde da ofte maattet overtage Ringningen. Hun døde 9 Maaneder før Jes Peter og maatte ligeledes begraves uden Ringning. Den sidste Vielse fandt Sted i Skolen den 10. September 1854.

Efter at Krudtbeholdningen var bleven fjernet i Efteraaret 1854, kunde Kirken atter sættes i Stand. Der kom ny Stolestader, som blev lavet af Snedker Elholm i Krumom 1855. Ved denne Lejlighed byggede Elholm sin egen Stol. Det er den sidste paa Sydsiden med tre Søjler, lige til højre, naar man kommer ind fra Vaabenhuset.

KARSTEN RØD

Da Hr. Karsten Rød var Præst og Provst i Ketting, ankom uformodentlig Lensmanden Lauritz Brokkenhus paa Nyborg og Fyns Bisp Jacob Mathiesen til Præstegaarden for at undersøge de alsiske Kirkers Regnskaber. Det var den 16. September 1589, da de kom til Ketting. Provsten gik hen til Dragkisten for at hente noget — maaske Kirkens Papirer — men i sin Hast forvred han Nøglen, saa Kisten ikke kunde aabnes. Derover fik han af Skræk et Slag og døde.

Pastor Johannes Monrad (1589—1623) skriver herom, at han „døde hasteligen aff et Schlag eller Rørelse, der den Velbiurdige Mand Lauritz Brockenhuus och Bispnen M. Jacob Mathiesen kom her en Aften udi Gaarden.“

MAGISTER RUDOLPH JESSEN

Pastor Johannes Paulsen i Ketting døde den 9. November 1734 efter at have været i Embedet i 52 Aar.

Efter ham blev Hofmesteren for de Augustenborgske Prinser, M. Rudolph Friedrich Jessen fra Sønderborg af Hertug Christian August kaldet til Sognepræst i Ketting. Han forulykkede i Nyborg, da han var undervejs til København for at blive eksamineret. Derom beretter Kirkebogen:

„Men der hand i December Maaned (1734) maatte rejse til Kiøbenhavn, for der at examineres, og var kommen igiennem Nyborg indtil den store Belt, havde hand der om Aftenen den Ulykke at falde fra Broen i Vandet og jammerligen at druknes.“ —

Efter ham blev Pastor Andreas Stephan Thomsen fra Sønderborg kaldet til Sognepræst i Ketting.

EN LUTHER-ELEV SOM PRÆST PAA ALS

Pastor Georgius Petri (Jørgen Petersen) Sognepræst i Ketting indtil 1535, blev dette Aar kaldet til Sognepræst i Lysabild. Han havde været Luthers Elev som Student i Wittenberg.

Det er antagelig Jørgen Petersen, om hvem Folke-munden beretter:

Den første Præst i Ketting efter Reformation var ikke alene en ivrig Protestant, men ogsaa en stor Mod-stander af alt, hvad der minder om Katholicismen. Der siges, at han engang ikke vilde begrave en Bonde fra Stavensbøl, fordi man havde givet den Døde en Amulet med Mariebillede med i Kisten.

(Efter Meddelelse af Pastor Schmidt, Ketting, 1908)

EN HEKSEBRÆNDING I KETTING I 1680

I 1680 blev to Kvinder, som begge var beskyldt for Trolddom, brændt paa en Dag og paa samme Sted i Nærheden af Ketting By. Den ene, Kirsten Engel fra Ketting, var af Anne Moldt fra Hundslev beskyldt for Trolddom, men da Kirsten kom for Retten, fremkom hun med saa graverende Udtalelser om Anne Moldt

— der ligeledes kunde hekse og havde gjort meget ondt — at denne ogsaa blev sat under Tiltale. Vidneudsagnene godtgjorde, at begge var Troldkvinder, og Dommen lød ens for begge: Døden paa Baalet.

Om denne Begivenhed melder ogsaa Ketting Kirkebog fra 1680:

„14. August bleff dend Elendige Engel udaf Ketting brændt udi Østermarken ved de unge Eller, Anna Molt af Hundsløff som blef brændt paa det samme Sted udlagde hende for Trolddom. De var nu begge for Guds Dom. Hand er de Leffvendes och Dødes Rehtfærs Dommer.“

Brændingen fandt Sted ved „de unge Eller udi Østermarken.“

Om disse to Kvinder fortæller Henrik Ussing i „Det gamle Als“:

„De skyldes begge to for Hekseri. Ved deres Tryllekunster gjorde de Æg, som de afsatte til Hertugen paa Augustenborg. En Dag, da Køkkendrengen kom for at hente deres Æg, hørte han dem kagle som virkelige Høns. Da han vilde gaa ud af Døren, saa han en svær Gryde, der stod over Ilden, han blev nysgerrig og gik hen og kiggede i den, og da kom han selv til at kagle. Det var da tydeligt, at det ikke hang rigtigt sammen der i Huset, og Drengen var jo ikke den, der holdt Tand for Tunge. Da Historien rygtedes ved Hoffet paa Augustenborg, lod man anlægge Sag mod de to Søstre og beskyldte dem for Hekseri. De blev levende brændt uden for Byen paa et Sted, der siden kaldes „Askhøj“, og Agrene der omkring kaldes de brændte Agre, fordi de to blev brændt der. — Da Præsten fra Ketting tog hjem fra Henrettelsen, saa han to Ravne, og det var et Bevis paa, at de begge var skyldige og kommet til Helvede.

KETTING TING

Ketting skal efter Sagnet have været et Tingsted i Middelalderen, og derefter skal Byen have faaet sit Navn. — I 17. og 18. Aarhundrede er der dog blevet holdt Ting i Ketting.

Efter at hele Ketting Sogn med Rumohrsgaard Hundslev, Almsted og Notmark var kommet under Augustenborg, maa der for Bekvemmeligheds Skyld være blevet holdt hertugeligt Ting i Byen Ketting. Præsten Johannes Poulsen beretter 1690, „at udi Sal. Hertug Ernst Günthers Tid er der sket med hans Samtykke Magelæg med hans Bønder for adskilligt i Sønderlund imod Gengift i Midtmarken og havde hans Sal. Formand taget Tingsvinde derpaa paa Ketting Ting“ etc.

1757 omtales atter Tingretten i Ketting.

Dette Ting, er maaske blevet holdt nede under Kirken paa den frie Plads, hvor nu Frederik Nicolaisens og Christen Bladts jordløse Gadehuse ligger. Det sidste Hus benævnes endnu „paa Ting“, og en gammel Ask, som fordem stod her, betegnede ogsaa Stedets Hellighed. — Retterstedet var paa „Galgehøj“ paa Rumohrsgaards Mark, hvor Pælen endnu stod og dinglede i Begyndelsen af dette Aarhundrede.

Bispegodset Stavnsbøl udgjorde en Birkeret, som omtales 1464 og 1523. Hertil hørte de 11 Boel i Stavnsbøl, 8 Lanster i Sebbelev, 3 Gaarde i Dybbøl, 4 Gaarde med Mølle og et Kaad i Nybøl. Stiftets Amtmand havde Valget, om han i Stiftssager vilde holde Ting paa Als eller i Sundeved. Af Birkefogeder kan nævnes: 1464: Nis Markvardsen, senere Christen Pedersen og Peder Christensen i Stavnsbøl. 1625 nævnes Jens Johansen som Birkefoged ved et Præstevalg i Ketting, Hans Pedersen „Foged af Stavnsbølle, en gammel god

Mand“, Mads Jørgensen nævnes som Birkefoged over Stavnsbøl 1653.

Naar Tinget holdtes paa Als, har man formodentlig benyttet Tingstedet i Ketting.

(Efter Chr. Knudsen, 1861)

STAVNSBØL

Stavnsbøl hed den Landsby, som omtrent laa, hvor det nuværende Augustenborg ligger. Dens Bymark grænsede til Sebbelev Mark, og Osbæk dannede Grænsen. Da der engang var opstaaet Strid herom, skal tvende Stavnsbøller Boelsmænd her ved denne Bæk under Edsaflæggelse have stadfæstet, at Grænsen mellem begge Bymarker var der. Stavnsbøl havde 11 Boelsmænd; thi for saa mange faar Præsten i Ketting endnu Tiende, og deres Kirkestader findes endnu i Ketting Kirke.

Hertug Ernst Günther købte som bekendt de tvende Byer Stavnsbøl og Sebbelev, og da den første var temmelig forarmet, lod han den nedlægge og dens Jorder samle til en Herregaard, som findes endnu. Men de oprindelige Beboere er vel bleven siddende; Husene med den tilliggende Grund har vel været deres Ejendom, som han til den Tid vel næppe fik Lov til at berøve dem. Nogle af dem har vel straks valgt en anden Haandtering, som Kromand og Høker. I det mindste fortælles der om den ældste Mand i Bager Thomsens Familie, at han hed Nikolaj Bruer, og at han allerede boede her, da Byen blev nedbrudt. Han maa da have haft Brænderi og har da ogsaa haft Krovæsen. Hertug Ernst Günther byggede nu ogsaa et Slot her. Nogle siger, at det først skulde have ligget ved Bromølle, men dette er vist en Forveksling med et ældre Sagn om Sønderborg, thi Ernst Günther ejede ikke en Fodsbred

Jord paa denne Side Fjorden. Han kaldte Slottet efter sin Gemalinde Augustenborg.

(Chr. Knudsen, 1857)

Den sidste Gaard i Stavnsbøl skal have ligget over for de saakaldte Jægerdamme, og af en Del af Tømmeret derfra blev der bygget en Hjelm i Sebbelev, der først for faa Aar siden er bleven nedbrudt.

(Dybbøl-Posten, 1909)

Ketting Kirkebog skriver:

„Anno 1660 i August lod dend højbaarne Første og Herre Hertzog Ernst Günther til Slesvig-Holstejn etc. opbryde udi Staffnsbyl dend beste Gaard som Rasmus Foged beboede, och lod der igen hendsætte dend itzige Gaard Augustenborg, — — —“

„Anno 1664 i Junio lod Førstl. Naade tage Grunden fra fem Boelsmænd i Staffnsbyl, som vare: Unge Hans Perses, Christen Jespersen, Matz Christensen, Jørgen Jensen, Peder Jørgensen, og fra det sjætte Boel som vahr Rasmus Fogdes, och lod Førstl. Naade sahme Grund indhegne och indgjerde til sine Koble til Augustenborg.“

Pastor Monrad opnaede dog, at Tiendekornet forblev til Ketting Kirke.

BYEN KOLKJÆR

Kolkjær er Navnet paa en gammel By, som forhen har ligget i en af Ruhmorsgaard Marker, Stenbjærg kaldet, op bagved Ketting Præstegaard. Den hørte til Ketting Kirke. Man har her opgravet en Mængde Grus og Brosten, og man har kunnet paavise de fleste Møddingsteder og tillige et Sted, hvor en Smedie havde staaet, da der her laa en Mængde gamle, for-

rustede Søm. Byen blev nedlagt af Hertugen og dens Jorder henlagt under Gaarden Rumohrsgaard, hvorved den gamle Bymark kom til Notmark Sogn. Som saa ofte ved saadan Lejlighed mistede Præsten i Ketting Tienden for denne By.

Fra Hundslev er der ogsaa kommet noget Jord til Herregaarden. Man fortæller, at man blev ved at tage Jord ind til Gaarden, indtil man tilsidst standsede ved Præstens Mark i Notmark, som man skaanede.

(Chr. Knudsen, 1857)

LEDHUSE

Dengang førend Jorden blev udskiftet, var der rundt omkring paa Vejene anbragt Led, hvor der fandtes Hegn, ikke blot mellem to forskellige Bymarkers Jorder, men selv en og samme Bymark var indhegnet i 3 eller 4 Marker. Ved de mest befarne Veje og ved Byerne laa der gerne et Hus, som var opført for Ledets Skyld, for at dets Beboere kunde lukke det op og i. Saaledes ligger der ved Ketting et lille Ledhus paa Rumohrsgaard Mark. Den gamle Kone, der nu er død for en Del Aar siden, kaldtes stadig „Anne Marie ved e Lei.“

I Ketting var der et Led for Enden af Byen ved Deierhøj (ved Bispegaarden), et andet Led ved Landevejen til Sønderborg, ligeledes i den anden Byende mod Nordborg.

(Chr. Knudsen, 1857)

EN BORG PAA SEBBELEV MARK

Paa Sebbelev Mark, ikke langt fra Mads Davidsens findes Spor af en Borg med Grave omkring, en Junkergaard, som man tillægger Manden paa Foged's Boel.

Har man heri ikke et Vink om, at det maaske kan være en biskoppelig Gaard og maaske Fogeder har boet paa den. Efter Sagnet skal her i Nærheden have været 4 Junkergaarde. Et Led mellem Davidsens og Skovmands kaldes endnu „Voldled“.

(Chr. Knudsen, 1857)

KANONGABET

Mellem Ketting og Egenmølle fører en Markvej fra Landevejen over til Rumohrsgaard. Et Indhug i Hegnet paa dette Sted kaldes „e Kanongaf“ (Kanonhullet). Dette Navn stammer fra 1848, da Kong Frederik VII. var her og holdt Revue over Tropperne ved Galgehøjen paa Rumohrsgaardskobbel. For at Kanonerne kunde svinge ind paa Marken, blev „Kanongaffet“ lavet.

(Meddelt af Krogh sen., Egenmølle)

MØNSTRING

I Slutningen af forrige Aarhundrede kom der hver Sommer en Sergent til Ketting. Han laa i Kroen en 3—4 Uger. Hver Søndag Eftermiddag ekserserede han med Sognets udskrevne unge Mandskab, som omtrent kunde beløbe sig til en 20 Karle. Iført Uniform og med Gevær paa Nakken marcherede de op og ned ad Ketting Gader. Der vankede tit Hug og Slag. Uniformerne hang tilligemed Geværerne i et Skab i Vaabenhuset. Ved Egen Kirke holdt man ligeledes en saadan Eksercits, derimod er de unge Mænd fra de nordlige Sogne vist trukne sammen til Nordborg, hvor Lejligheden dertil var bedre. Det var den Tids Mønstring.

4. Komp. af Slesvigsk Regiment havde Mønstringsplads ved Egen Kirke. Biskop Hansen havde endnu

1850 kendt en Mand, der havde været Soldat i 7 Aar, men aldrig var kommet videre end til Egen Kirke.

DA SVENSKERNE VAR I SOGNET

Ketting Kirkebog fortæller:

„Anno 1658 forærede den Salig Højachtbar och Vel-fornemme Mand Alexander Poss, den Førstel. Vorwal-ter paa Gammelgaard, dend Ny Kalck til Ketting Kiercke, der de vilde Krigsfolk, Keiserl. Brandenb. och Polacker, beröfved Kierckene och det Gandsche Land. Gud erstatte hannem denne Velgierning mod Guds Hus hundertfold. Och lade i sin tijd de ugudelige Folck indmede med sahme Schippe, som de Umette her i Landet.

Efter B. egne ord Luc. 6, v. 38.“

Det er altsaa Alexander Poss paa Gammelgaard, der forærede den Alterkalk, der endnu er i Brug i Ketting Kirke, som Erstatning for de af „Brandenburger bort-röfvet to Sölffkalcke med Commenthe eller Dische.“

(Sml. Inventarliste for Ketting Kirke, 1663)

Da Svenskerne havde indtaget Als, plyndrede de Øen i tre Dage. Mange flygtede derfor fra Hus og Hjem og lod alting i Stikken for blot at frelse Livet. Først efter den tredie Plyndrings Ophør turde Folk igen dristig forlade deres Smuthuller og gaa til deres Hjem, skönt Fjenden endnu laa her paa Øen.

Gamle Ingeborg Wrangs Bedstefader, der boede i et lille Hus bag Kirken i Ketting, laa i tre Dage skjult under en Bro ved det saakaldte Herreled. Til at op-holde Livet havde han taget tre Brød med.

I Præstegaarden var der oprettet en Sikkerhedsvagt (Sauvegarde), og herhen tyede Folk fra Byen, der-

iblandt en Kone. En Dag fik hun Lyst til at liste hjem for at se, om hendes Linned og Tintøj og andre Værdigenstande, som hun havde skjult i Sengehalmen, laa urørte, men hvor forskrækket blev hun ikke, da hun ved at aabne Døren saa to lange, svenske Soldater staa og rode i hendes Sager. Da de fik Øje paa hende, vendte den ene sig fluks om og gav hende et Rap med sin Klinge, saa hun segnede om. En anden gammel Kone i Ketting bragte daglig, saalænge Plyndringen varede, Fødevarer op til Præstegaarden til de Menne-sker, som havde fundet Tilhold der. I en gammel Kælder der oppe opholdt sig mange unge Karle, som vilde undgaa at hverves til Soldat.

I det Boel, som tilhører Matthias Jensen i Ketting, havde Konen fundet paa den List at opsplitte et Par Dyner og strø Fjerene omkring paa Pladsen, medens hun hængte Dynevaarene op paa en Stage. Da nu Soldaterne kom for at plyndre Huset, troede de, at andre allerede havde været der, og derfor gik de hendes Hus forbi.

Da Krokonen en Dag stod i Skænkestuen foran Spejlet og bandt paa sig (satte sin Hovedpynt), kom en Kugle farende fra den lille Sidestue lige forbi hendes Øre. Den havde en Soldat afskudt udenfor. Her sad endnu i Døren en lille Plet af nyere Oprindelse til Minde herom. Kromanden vilde give dem en Hilsen igen, da de siden maatte trække sig tilbage, og han skød derfor ud ad Vinduet paa dem; men en Soldat mærkede, hvor det kom fra, og sendte ham straks en Kugle tilbage, som endnu sad i Gadedøren, indtil det gamle Hus blev nedbrudt, Anno 1816.

Sebbelev skal engang være flyttet. Den var blevet ødelagt og brændt af Fjenden. For ikke at ligge for nær ved Hovedvejen, trak man den tilbage i en Ud-kant. I Svenskekrigen flygtede hver Mand ud af Byen og opholdt sig i flere Dage i Skov og Mosekrat paa Marken. En Skomager, der boede i et lille Hus foran i Byen, frelste det fra at blive plyndret ved at strø Halm paa Gaden, saa det saa ud, som om der allerede havde været nogen. Paa Jørgen Mathesens Boel havde Folkene samlet alle deres Flæskesider, Tintøj og andet Gods og skjult det i en gammel Hjælm, som endnu stod i Slutningen af det 18. Aarhundrede. Det hele havde de tildækket med en Mængde Ærtehalm. Naar de manglede Mad, listede en dristig Mand sig om Natten ind til Byen og tog en Del Fødevarer fra Laden med sig ud paa Marken til sine Byfæller.

☆

I Svenskekrigen 1657—59 havde Hertugen af Sønderborg udvirket, at Gammelgaard blev fri for Plyndring af de fjendtlige Soldater. Den blev derfor et Fristed, hvor mange af Omegnens Beboere flygtede hen for at være i Sikkerhed med deres Familier. I nogen Tid laa en Del af Godsets Bønder der paa Gaarden. En Bonde fra Kettingskov vilde en Nat liste sig hjem til sin Gaard for at se, hvorledes det stod til, om en Del af hans Kreaturer og Gods endnu var i Behold. Han gik ind i Loen og faldt straks over flere Soldater, der sov i Halmen. De blev vækkede og gjorde Alarm. Bonden satte sig hurtigt paa en Hest, men blev forfulgt af Soldaterne, indtil han kom til Kogmose, hvor han blev borte for dem. Da man senere efter mange Aars Forløb gravede Tørv op af Mosen, traf man paa en Hest med dens Rytter paa Ryggen. Det skulde være denne Bonde fra Kettingskov.

☆

Under Svenskekrigen kom der engang en Flok Ma-
rodører fra Als til Lyø og plyndrede. Ogsaa Lyø Præ-
stegaard blev gennemrodet og plyndret. Hr. Søren Jen-
sen, der først havde været Kapellan i Ketting paa Als,
var dengang Præst. Hans Hustru, Elisabeth Monrad,
var fra Ketting Præstegaard, Hr. Søren havde bl. a. en
Datter Antobine, der var skæv og pukkelrygget. Sol-
daterne troede, at hun stillede sig saaledes, og at hun
derimod havde skjult værdifulde Sager paa Ryggen.
De klædte hende derfor af og undersøgte hendes Puk-
kel. Kort efter kom en Alsinger Rasmus Karlsen til
Lyø og blev Degn og Tingskriver der og var tillige
Øens Smed. Han blev gift med Præstens skæve Datter,
men da han paa Bryllupsdagen ogsaa kom frem med
sine Sager, genkendte Præstens Datter i de Sølvskeer,
han havde, enkelte af dem, der var blevet røvet fra hen-
des Fader under den svenske Plyndring. Han havde
kanske købt dem af Kæltringerne. Hans Forhold til
hans Svigerfader var iøvrigt ikke det bedste.

BRO VOLDS ØDELÆGGELSE

Bro Vold, den gamle Halvkredsvold mellem Augu-
stenborg og Bro er en Byplads fra Vikingetiden. Den
har været beboet indtil omkring Midten af 12. Aar-
hundrede. Mange Fund kom frem ved Undersøgel-
serne i 1932 og 1933. De er udstillet i Sønderborg Mu-
seum.

Byen maa være bleven ødelagt ved Ild og Vold. De
mange Hustomter, der kom frem ved Udgravningerne,
laa i stærkt Brandlag. De er ødelagte ved Ildebrand.
Der er ikke, som i Hedeby, fundet Sager af Værdi, in-
gen Smykker. Byen maa være bleven plyndret, før den
blev sat i Brand.

Præsten Helmold i Bosau (Holsten) fortæller i sin „Chronica slavorum“ om en mærkelig Tildragelse paa Als i Aaret 1168, der kan bringes i Sammenhæng med Bro Vold's Undergang. Helmold beretter:

Det var i en Kirke paa Als. Præsten stod foran Alteret og var i Færd med at uddele Sakramentet, da han opdagede, at Vinen pludselig forvandlede til Blod og Brødet til virkeligt Kød. Forfærdet tog han Brødet og Kalken og rejste dermed til Biskoppen i Slesvig, for at forevise Underet. Biskoppen indkaldte et Kapitelsmøde, de fleste af de Gejstlige mente, at Underet var sket for at styrke Troen paa Sakramentets Kraft, men Bispen var af anden Mening: der skulde komme en Ulykke over Als, og der vil flyde meget kristeligt Blod. — Med denne ringe Trøst rejste Præsten tilbage til Als. Fjorten Dage senere, det var i Juli 1168, landede Venderne og Obotriterne med en stor Flaade paa Als. De hærgede og plyndrede Landet, afbrændte Byerne og jævned Kirkerne med Jorden. Hvem der satte sig til Modværge blev slaet ned. En stor Del af Befolkningen blev slæbt bort som Slaver.

Helmold beretter, at et Øjenvidne har fortalt ham, at der paa en Markedsdag i Veligard, Obotriternes Hovedstad, var udstillet 700 Alsinger til Salg.

Den Kirke, hvor Blodunderet skete, maa være Lysabild Kirke. Denne Kirke var den eneste Kirke paa Als, der hørte under Domkapitlet i Slesvig, medens de andre Kirker hørte under Odense Stift. — Derfor maatte Præsten til Bispen i Slesvig.

Desuden er Lysabild Kirke den eneste Kirke paa Als, der har haft et Helligblodskapel.

De yngste Fund, der er kommet frem ved Udgravningerne paa Bro Vold, er fra Tiden omkring Midten af 12. Aarhundrede. Der er ingen Tvivl om, at det er

Venderne, der har ødelagt Byen under deres store Overfald i 1168.

Sønderborg Slots første Bygningsaar skal være 1169, og naar gamle Beretninger vil vide, at Kong Valdemar den Store lod Borgen bygge som et Værn mod Venderne, kan dette betragtes som en Stadfæstelse af Helmolds Beretning.

Antagelig er Byen, der laa indenfor Volden, efter dennes Ødelæggelse bleven opbygget igen paa Fjordens anden Side, hvor man maaske har følt sig mere sikret.

P. Petersens gamle Hus i Ketting

Overtro og Trolddom

SCT. MARIE-ALTERET I KETTING KIRKE OG NIELS SVARRE FRA SVOLSTRUP

Paa Nordvæggen i Ketting Kirke hænger Hovedbilledet fra et Mariealter. Det er et meget smukt gotisk Værk fra Tiden kort før 1500. Marie staar med Barnet paa Armen, i Gloriestraaler under en Bue af Roser, over denne en Kroning med den herligste Ornamentik. — Det er et Sidealter fra den katolske Tid, hvis Kapel er forsvunden ved Ombygningen af den gamle Kirke i Aarene 1772—73.

Billedet stod i den katolske Tid i stort Ry; Folk kom langvejs fra for at se det. Det havde hellig Kraft, og Syge kunde helbredes ved at røre ved det.

Paa lignende Maade beskrives Alteret i Pontoppidans „Theatrum dania“ 1730, Side 245:

„In der nechst bey liegenden Kirchen zu Ketting wird noch ein Marien-Bild aufgehoben, welches unter

dem Papstthum in grossem Ruff gewesen, und den Ruhm einer sonderbahren Heiligkeit und Kraft, Mirakel zu thun, gehabt hat.“

Tidligere Degn og Førstelærer J. H. Bager i Ketting fortalte i et Foredrag (1912) om „Overtro og Folketro paa Als“ en Historie, der har Tilknytning til dette Alterbillede.

Historiens Helt hedder Niels Svarre, han var fra Svolstrup (det gamle Navn for Kettingskov), lammet paa det ene Ben og gik ved en Krykke. Han maa have haft en fast Tro paa Mariealterets undergørende Kraft og maa paa en eller anden Maade have faaet at vide, at en af Ildtungerne (Gloriestraaler) var falden ned; da han vandrede den lange Vej til Ketting, kommer ind i Kirken og stryger sit syge Ben med det nedfaldne Træstykke.

Niels Svarre strøg sit Ben og bad en Bøn, i samme Øjeblik følte han, at Benet havde faaet sin fulde Kraft, og Niels kunde gaa uden Krykke. I sin Glæde over sin Lægedom havde han glemt sin Krykke inde i Kirken, først da han var kommet til Blegebæk, faldt det ham ind, at han havde glemt den.

Niels havde jo faaet sit syge Ben i Orden igen, saa betød det jo heller ikke saa stort, at løbe tilbage til Ketting for at hente Krykken. Den kunde han dog ikke lade staa i Kirken.

Han maatte nu gaa til Graveren, der imidlertid havde laaset Kirkedøren, og forklare ham hele Sammenhængen for igen at komme ind i Kirken. I sin Forfærdelse over det Under, der var vederfarede Niels Svarre, turde „Søren Kuelgraver“ ikke gaa over i Kirken, han vilde løbe hen til Præsten og fortælle om Underet. I det samme aabnedes Søren Dør, og Præsten traadte ind med Krykken i Haanden.

„I den højlovede Jomfru Marias Navn!“ raaber Niels Svarre til Præsten, „I kommer i rette Øjeblik for at opleve Himlens Under!“ Præsten kendte jo godt til Sognsbarnet Niels Svarre og hans syge Ben. Nu kunde Niels gaa omkring uden Krykke! Et Under var sket. Niels maatte fortælle, og saa gik de alle over i Kirken, den nedfaldne Glorietunge blev sat fast; Niels Svares Krykke blev anbragt i Nærheden af Mariebilledet til Minde om Underet. Niels bad en stille Bøn.

„Din Tro har hjulpet dig, Niels Svarre,“ sagde Præsten, og Niels gik fornøjet hjem.

Hvad Folkene i Svoldrup sagde, da Niels kom hjem uden Krykke, derom berettes intet, men endnu omkring 1800 kendte man i Sognet det Mundheld, der mindede om Begivenheden:

„Hæ vi Kvann i e Lue,
i e Stold en Sue
å Niels Svarres True,
kå vi rule bych å bue.“

(Har vi Korn i vor Lo,
i Stalden en So
og Niels Svarres Tro,
kan vi roligt bygge og bo).

Svoldrup og Svoldrupskov hørte før til Ketting Sogn. Det var en lang Vej til Kirken. Allerede i 1693 havde Beboerne indsendt en Ansøgning til Kongen om at faa Kirkestoleret i Asserballe Kirke, som de ogsaa fik, men først i 1854 blev Kettingsskov sammen med Gaarden Vertemine udskilt fra Ketting og indlemmet i Asserballe Sogn.

Før Indlemmelsen var det dog saadan, at Beboerne fra Kettingsskov og Vertemine kun havde Stoleret i

Asserballe ved almindelige Gudstjenester. Kirkelige Handlinger: Bryllup, Begravelse, Barnedaab etc., skulde foretages i Ketting. Ogsaa ved Højtidsgudstjenesterne: Jul, Paaske og Pinse maatte Beboerne til Ketting Kirke, vel for Højtidsofrets Skyld.

BRANDTRÆER I SOGNET

Paa Gammelgaard stod en gammel Lind paa Gaardspladsen, lige ud for Stuedøren. Til dette Træ knyttede sig allerede i 18. Aarhundrede det Sagn, at naar det engang blev omhugget, skulde Gaarden brænde. Man fredede derfor om det, og da det paa Grund af sin Ælde var temmelig brøstfældigt, havde man lagt Jernlænker om det. Den daværende Forpagter Møller fældede det i Vinteren 1852—53. Alle Advarsler slog han hen i Spøg. Men kort Tid efter, Palmesøndag den 3. April 1853 om Aftenen, medens Forpagter Møller og Hustru var ude, gik der Ild i Gaarden. —

Om denne Brand berettes i Ketting Kirke-Kronik: „Lænken skulde være bundet om det for at beskytte det imod Fald, da det paa Grund af sin Ælde var splintret i alle Retninger; thi saa snart det styrtede, skulde Gaarden staa i Lue. Sidste Vinter (1852) blev Træet fældet af Forpagter Møller, uagtet alle mulige Advarsler for de mulige skadelige Følger i denne Henseende, selv Forpagter Jacobsen paa Rumohrsgaard skal have fraraadet ham dette, men han slog det hen i Spøg, og Træet blev da ryddet bort. Men 14 Dage efter, mellem Kl. 9 og 10 om Aftenen opkom der Ild i Gaarden, ved hvilken Lejlighed alle Ladebygninger tilligemed en stor Mængde Kreaturer, deriblandt 172 Køer, lagdes i Aske, blot Stuebygningerne blev frelste.

Efter denne Brand blev Gaardens Ild paany dagsat i en af de gamle Ege paa Voldstedet i Engen øst for Gaarden.

En anden gammel Eg ved Gaarden var ligeledes et Brandtræ. Naar den blev fældet, skulde det brænde paa Gammelgaard. Træet blev omhugget en Gang i Firserne i sidste Aarhundrede. Siden da er Kostalden og en stor Svineladé brændt.

Et Brandtræ stod i Sebbelev, i det saakaldte „krogede Hjørne“, det var en Ask, til hvilken ikke alene en enkelt Gaard eller et enkelt Hus, men hele denne Del af Landsbyens Skæbne var knyttet. Om denne fortalte gamle Folk først i Halvfemserne følgende:

Omkring Begyndelsen af det 19. Aarhundrede var der Ild i den i mange Aar Jørgen Madsen tilhørende Ejendom. Folk var allerede kommet til Stede for at slukke, og det var et forfærdeligt Vejr med Torden og Regnskyl. Alt var mørkt omkring, det var ved Nattetid — da der pludselig dukker en sortklædt Rytter paa en sort Hest frem. Han besværgede Ilden og satte den hen i det omtalte Træ.

Træet faldt, inden det helt gik ud af Ælde, og af de fire Huse og to Gaarde i det krogede Hjørne er der nu kun ét Hus, som ikke er brændt.

(Sml. „Sønderj. Maanedsskrift“, 1943. Aprilheftet)

I Stiftsbogen for 1690 nævnes „Brend Eg eller Storogelhøj“ iblandt Marknavne. Store Uglehøj er en Gravhøj ved Vejen fra Ketting til Blegebæk. Det maa antages, at der paa eller ved nævnte Høj har staaet en Eg, i hvilken der været dagsat Brand for en eller anden Ejendom. Det maa have været en særlig stor Eg, eftersom Marken har faaet Navn efter den.

Ved Møllevejen, der fører fra Bro til Blæsborg Mølle, stod i Hegnet, der tilhører Jørgen Clausen i Bro, tre gamle Pile. I disse Træer var Ilden for Jørgen Clausens gamle Gaard dagsat. To af disse Pile faldt af Ælde, den tredie blev hugget i Vinteren 1921. — Den 2. November 1921 brændte den gamle Gaard, der laa umiddelbart ved Jernbanen. Gnister fra Lokomotivets Tørvefyring antændte Taget. Der var stærk Blæst, der brændte endnu en Gaard og et Hus. Brandens naturlige Aarsag var opklaret, men Folk mente dog, at det havde været klogere at lade Pilen staa.

(Meddelt af Jørgen Clausen, Bro)

Ved Bygmester Peter Petersens gamle Hus i Ketting staar en Pil; den maa ikke røres, ellers brænder Huset. Der er ogsaa sat „Ulykke“ i Træet. En af de gamle Ejere vilde engang save nogle Grene af. Under dette Arbejde faldt han og brækkede Benet. Efter den Tid har man betragtet Træet med ærbødig Respekt.

(Meddelt af Peter Petersen, Ketting)

I Engen Øst for Gammelgaard ligger Voldstedet af den gamle Gaard. Det hedder i Folkemunde „e Tingstøj“. Det er muligt, at denne Plads har været brugt som Tingsted for Gammelgaards Len. Voldbanken er bevokset med gamle Ege. I nogle af disse er Ilden dagsat for nogle af Gammelgaards Lader. Da man ikke ved, i hvilke Træer Ilden er gemt, er det klogest at lade dem alle staa urørt. Flere Gange har Lynet slaaet ned i de gamle Ege, men der skete ikke noget paa Gaarden. — Nu er Voldbanken med den smukke Bevoksning fredet.

(Meddelt af Smed Jørgen Hansen, Gammelgaard)

Chr. Knudsen skriver 1857:

„I Skellet mellem Ketting og Bro Mark, lige ved

Landevejen stod en gammel Pil, der var dagsat, og blev den hugget, da skulle enten Mahias Jensens eller Jørgen Rasmussens Bol i Ketting og Bro brænde. Træet er vel nok borte nu, men begge Bol er dog uskadte, thi formodentlig er det tilsidst faldet af sig selv.“

ET AFVÆRGEOFFER. I SEBBELEV

Gaardejer Johannes Fogt lod i Maj 1946 Gulvet i Hestestalden sænke. Ved Opgravning af det gamle Gulv fandt man et Stykke nede en saakaldt Jydepotte nedsat i Grunden. Den var overdækket med et næsten hensmuldret Trælaag, og i Bunden af Karret laa et Stykke Hud med Haar. Det ser ud til, at der har været Ild i Karret, da Undersiden af Laaget er røgsværtet.

Karret er uden Tvivl i ældre Tid blevet nedsat i Stalden af en klog Mand eller Kone som en Slags Afværgeoffer mod Sygdom eller Uheld i Stalden, og Indholdet har sikkert haft med en eller anden Trolddomskunst at gøre.

Gaardejer Fogt har overladt Fundet til Museet paa Sønderborg Slot.

DEN KLOGE KONE

Hos Peter Petersen i Ketting vilde Svinene ikke trives. Man sendte derfor Bud efter den kloge Kone, Dorthe Adolph fra Østerholm. Hun kom en Aften efter Solnedgang. Ude i Stalden brød hun en Kampesten op og lagde noget under Stenen, idet hun mumlede nogle uforstaaelige Ord. — Man paastaar, at det hjalp!

„GAMMEL GRULE“

I Ketting boede i det 18. Aarhundrede en gammel Kone, som kaldtes „Gammel Grule“. Hun gjaldt for at være en Heks, hun havde røde Øjne og havde ofte hindret Folk i at kærne. Engang, da hun havde været henne i Kroen og var ved at gaa, kylede Krokonen en brændt Tørv ud i Forstuen efter hende for at Grule ikke skulde efterlade skadelige Virkninger. Samme Krokone plejede ogsaa at komme lidt Salt i den Mælk, hun solgte til Grule, for at Heksen ikke skulde hindre hende i at faa Smør, naar der skulde kærnes. Andre Steder, hvor den gamle havde været i Stalden eller Høsegaarden, døde Kalve og Kyllinger, og der var ingen andre der kunde være Skyld deri end Gammel Grule.

LOTTE KULGRAVERS

Charlotte Rasmussen eller „Lotte Kulgraues“, som hun kaldtes, fordi hun hjalp sin Fader med at grave Grave paa Kirkegaarden, var halt og boede i et Hus ved Siden af Ketting Kro. Naar hun undertiden fik fat paa et lille Barn, kunde det give sig til at græde, saa man vanskeligt kunde faa det til at tie igen. Folk maatte da sende Bud efter en klog Mand eller en klog Kone, for at faa Barnets Graad standset. Engang var Kromandens Pige syg. Charlotte sagde da, at hun let kunde helbrede hende. Hun gik blot hen til Skorstenen og raabte tre Gange op i den: „Ann' e it hjem!“ — Pigen blev raske kort efter. Man kan ikke sige om Lotte Kulgraues, at hun gjorde ondt, men alligevel var man bange for hende.

TROLDBORG

Gaarden „Troldborg“ ved Ketting har efter gam-

mel Overlevering faaet sit Navn paa følgende Maade:

Før Udskiftningens Tid i sytten Hundrede og Halvfjerdserne laa nævnte Gaard i Ketting By, der, hvor nu Landmand Peter Petersens og Arbejder Chr. Hess' Ejendomme ligger. Ejerne af Gaarden havde i flere Slægtled haft Vanheld; der var altid Sygdom i Huset, der kunde ikke kærnes af Mælken, Køerne kastede, Svinene havde Pestsyge, og intet af, hvad man foretog sig, lykkedes.

Da man den Gang var meget overtroiske, mente man naturligvis, at Egnens lede Hekse her var paa Spil, og der blev derfor søgt Raad hos alle kloge Koner og Mænd, ja, der blev endog hentet en meget klog Mand helt ovre fra Angel, uden at det hjalp. Selv Sognets lærde Præst stod afmægtig over for dette Djævelskab. Nu troede Folk selvfølgelig, at det var den Onde i egen Person, som var flyttet derind og havde taget fast Borg paa Gaarden, og derfor gav man den Navnet „Troldborg“.

Da Jorden blev udskiftet, besluttede Manden i Gaarden at flytte ud og bygge en ny Ejendom paa den ham tilmaalte Jord for om muligt at have bedre Held med sig. Folkene i Ketting var meget glade for, at den gamle Gaard i Ketting blev nedbrudt, da de bestemt troede, at Trolden vilde flytte med til den nye Ejendom. Trolden forlod virkelig Ketting, men flyttede dog ikke med derud, saa han har maattet finde sig et andet Virkefelt; men Navnet „Troldborg“ flyttede imidlertid med — og vil vist aldrig forsvinde.

(Meddelt af Smed Jørgen Hansen, Gammelgaard)

„E TROLDS EG“ VED TROLDBORG

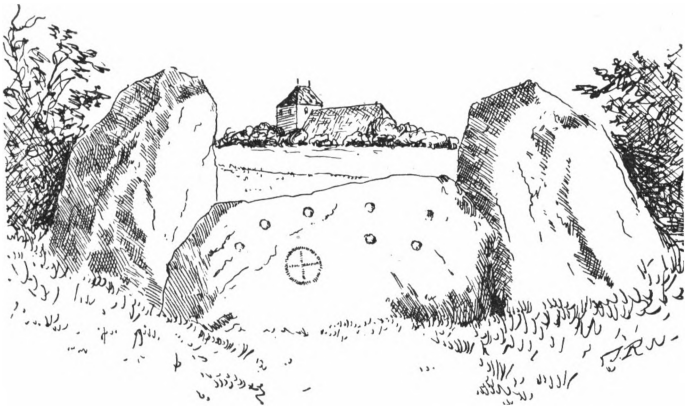
En stor Eg ved Troldborg kaldes „Troldseg“, hvor Fanden plejede at drive sit Spil. Da Præsten i Hørup

en Gang stod paa Prædikestolen, holdt han pludselig inde midt i sin Prædiken og sagde: „Mine elskelige Tilhørere! Jeg maa slutte, da en af mine Embedsbrødre er kommet i Fare.“ Kusken, som skulde køre ham hjem, maatte nu køre ham over til Ketting „alt hvad Remme og Tøj kunde holde,“ hvor den gamle Provst Martin Reenberg var kommet i Kast med Fanden ude ved den farlige Eg. Allerede havde Fanden faaet de trede Bøger fra Præsten, saa denne endnu kun havde en tilbage; men Præsten fra Hørup kom lykkeligvis tidsnok og frelste ham af Fandens Klør. — Egen ved Troldborg er nu ryddet. (Omkring 1850).

DEN SORTE KUNST

Naar nogen vil læse de sorte Kunster, skal han eller hun de tre første Torsdag Aftener i Maj Maaned gaa ud til et Tremandsskel (hvor tre Mænds Ejendomme støder sammen) og vente der, til Midnatstimen var forbi.

Den først Aften vil han intet se og mærke, den anden faar han af en usynlig Haand et Stød for Brystet, men den tredie rejser der sig en sort Skikkelse op af Jorden. Den har Horn i Panden, en lang Hale, og den ene Fod har Hestehov. De lærelystne, som har Mod til at blive, faar grundig Undervisning i alle Trolddomskunstens Hemmeligheder, men han maa til Gengæld forskrive sin Sjæl til Fanden.

„Fandens Sten“ paa Hejrhals

Spøgelse og Genfærd

Den overtroiske Forestilling om, at afdødes Sjæle gaar igen, er udbredt over hele Jorden. Troen paa et Genfærd hidrører maaske fra Naturfolks Opfattelse af, at de døde ikke straks forlader Jorden, det drejer sig altid om onde Mennesker, der maa vandre her, før de faar deres Straf.

I vore Sagn og Fortællinger kender vi ikke noget til, at et Menneske, der har gjort godt i Livet, er gaaet igen efter Døden.

En Genganger er en afdød, som paa overnaturlig Maade aabenbarer sig for de efterlevende, han „gaar igen“. Grunden til, at den afdøde gaar igen, er Samvittighedsnag efter begaaede Forbrydelser, som stadig drager ham tilbage til det Sted, hvor Forbrydelsen er begaaet, efter Mord, Selvmord eller anden ond Gerning. Han kunde ikke finde Hvile i Graven. Spøgelse og Gengangere falder ind under samme Begreb.

Snart har man set en hvid Skikkelse, snart et Menne-
ske med Dyrehoved, et hovedløst Føl eller en hoved-
løs Præst, vilde Jægere o. s. v. Andre Spøgelser har
været usynlige, man har kun hørt deres Skrig og Hyl
og andre underlige Lyde, eller der er gaaet et Sus
gennem Luften, naar Spøgelset var i Nærheden.

Spøgelser huserer særligt i Kirker, paa Kirkegaarde,
i gamle Slotte, og Midnatstiden var Tiden for deres
Færd. Spøgelsestroen, der særligt prægede vort Folk
i den mørke Middelalder, har faaet ny Næring i Mør-
kerædsel og de Hallucinationer, man let udsættes for
i mørke Nætter og paa Veje, især naar Maanen nu og
da titter frem gennem Skyerne og danner Skygger, ofte
i fantastiske Former.

HEJERHALS

De spøge ingen Støj å Als
saa tombe som å „Hejerhals“:
Et hojløs Føl, en hojløs Præst,
ved „Fa'nens Sten“ de' e de væ'st.

Ved Nattid e et it møj ve'et.
Fa'nen sidde å „Hejerhals Stæt“,
e Sten den e saa glovend' rød,
o trin do å den, ska' do dø! —

Å Hejerhals e' tusindfold
a Føl og Præst, a Dævl o Trolld.
Hold do dæ væk fra Hejerhals,
venn do fra Ketting ska' te Als! —

„FANDENS STEN“ PAA HEJERHALS

En Fodsti førte før fra Ketting over Marken „Hejer-
hals“ til Asserballe Station. Marken har faaet Navn
efter sin Form. En meget lang, smal Mark med let

Krumning mod Nord og med en spids Snabel mod Øst, der løber ud i Nærheden af Asserballe Station, giver den en Form, der nok kan ligne den lange bøjede Hals af en Hejre.

Langs denne Marks Sydhegn førte den omtalte Fodsti, der almindeligt kaldtes „Hejerhals Sti“.

Hvor Stien fra Ketting førte over Hejerhals Vesthegn, var en Stente (en „stæ't“), der bestod af tre større Sten, den lave i Midten, som man maatte skridte over, og en højere ved hver Side. Det var Midterstenen, der kaldtes „Fandens Sten“ eller „e Troldesten“.

Denne Sten bar Kulttegn fra Oldtiden, et Hjulkors og 7 skaalformede Fordybninger, hvis Anordning mindede om Stjernebilledet St. Bjørn eller Karlsvognen. Et Billede af Stenen findes i Museet paa Sønderborg Slot. — Stenen har været forsvunden i over Mands Minde. En Markvej fører nu igennem Diget ind til Hejerhals.

Til „Fandens Sten“ knyttes flere Sagn:

Der færdes om Natten en hovedløs Præst. Hvem han var, vidste ingen, han saa ud som en vandrende Præstekjole. Folk undgik helst denne Vej i Mørke. „Pas å, wenn do ska' øw'e Hejerhals“, var et almindeligt Mundheld paa Egnen.

En Dreng fra Asserballe kom en Dag grædende over Marken. En større Dreng, der vogtede Kvæg, spurgte, hvorfor han græd. „Jow,“ svarede Drengen, „æ ska' te Ketting, å æ två it gaa øv'e Hejerhals for e høj'løs Præst!“

Fanden skal engang i et Anfald af Raseri have sparket saa haardt til Stenen, at Aftrykket af hans Hestsko blev synligt paa den. — Efter denne Tid saas i mørke Nætter, at Aftrykket havde et glødende Skær,

indtil Præsten i Asserballe huggede et Kors midt i Aftrykket. Det lysende Skær hørte derefter op.

Der er ingen Tvivl om, at det er det gamle Solmærke, der har sat Fantasien i Bevægelse og givet Anledning til dette Sagn.

Før Asserballe Præst havde hugget Korset i Stenen, vilde en Plovkarl sætte sig paa den for at spise sit Brød. Han mærkede da, at Stenen var varm, endskønt det var i November Maaned.

Samme Karl saa en Dag, da han pløjede paa Marken, at en Krage satte sig paa Stenen; kort derefter faldt den ned og var død. Dens Fjer var svedne.

Nogle Karle havde en Aften i Ketting Kro talt om disse Spøgerier paa Hejerhals „Stæt“. En modig Fyr, der tjente Præsten, brøstede sig med, at han ikke var bange for disse Spøgelser, der overhovedet ikke eksisterede. Han turde nok gaa over Hejerhals i Midnattimen, og han vilde endda sætte sig paa „Fandens Sten“, og det lige med det samme.

Karlene vandrede nu ud ad Hejerhals Sti, og da de var i Nærheden af Stenen holdt de andre sig tilbage, mens den modige Karl gik videre. Det varede dog ikke længe, før han kom løbende tilbage og med stærk Udtryk af Angst raabte han: „Nei — nei — e Sten va' glow'end rød å e Dæwl sad ow'en å'en!“ — Han maatte bøde derfor med en „Omgang“ i Ketting Kro.

HEJERHALS PRÆST

En Mand fra Almsted havde været i Ketting og gik om Aftenen hjem ad Hejerhals Sti. Da han var kommet omtrent midtvejs paa Hejerhals, mødte han pludselig den hovedløse Præst. Bonden gik til Side og tog ærbødigt Hatten af for Præsten. Præsten greb med sin højre Haand i Luften, som om han ligeledes vilde

tage Hatten af, men han havde jo ingen Hoved. Bonden blev lidt underlig tilmode derved og udbrød: „Ja, Gud velsigne Dem, Hr. Pastor.“ I det samme var Genfærdet forsvundet, og Manden kunde uhindret gaa videre.

En anden Gang kom en Mand samme Vej ved Nat-tetide. I Nærheden af Fandens Sten traf han den berygtede Præst. Det blæste stærkt, og Manden saa, da Præstekjolen ved et Vindpust fløj lidt til Siden, at Præstens ene Ben havde en Hestefod. Nu vidste han, det var Fanden selv, derfor begyndte han at synge en Salme, der kom et nyt Vindstød, som førte Præsten bort.

HEJERHALS FØL

Paa Hejerhals Sti færdedes ogsaa i gamle Dage et hovedløst Føl, og Folk blev ofte forskrækkede, naar de mødte det.

En gammel Skrædder i Ketting mødte en Nat Føllet, da han var paa Hjemvejen fra Asserballe. Han kunde paa ingen Maade slippe fra det, hver Gang, han vilde gaa fra det, stødte det ham ind mod Hegnet. Først henad Morgenstunden kom han helt forpustet hjem til sit Hus. Føllet opholdt sig altid paa den Halvdel af Hejerhals, der vender ud mod Ketting.

En anden Mand gik en Aften ad Hejerhalsstien mod Asserballe. Da han var kommet et Stykke ind paa Stien, hørte han Hovslag inde fra Marken. Det maatte være Føllet.

Det varede heller ikke længe, før det hovedløse Føl tumlede sig foran ham paa Stien, saa at han ikke kunde komme videre. Der var ikke andet at gøre, end at gaa tilbage og tage Vejen over Skakkenborg.

(Meddelt af Fru Bjørn, Augustenborg)

BØDDELLEDET

For en Del Aar siden brændte paa Gammelgaard et gammelt Hus, som kaldtes „e Bøddeli“. Her boede i gamle Dage Egnens Bøddel, og her stod ogsaa hans Marterredskaber. I Nærheden er der en lille Plads, som endnu kaldes „ved e Træhest“. Ingen Mennesker vovede sig ind i Bøddeliet ved Nattetide, for der rumsterede Spøgelse fra Midnat til første Hanegal.

Da en Mand, som ikke vidste Besked dermed, en Nat gik forbi Huset, hørte han en sælsom Stønnen. Manden blev nysgerrig og aabnede Døren, da saa han til sin store Forskrækkelse en stor Skikkelse med Ridestøvler paa Benene ligge udstrakt paa Pinebænken, mens fire Mand strakte hans Krop, saa Knoglerne knagede. En hel Flok langhaarede, pjaltede og magre Mænd dansede og sprang rundt om Pinebænken, mens de sang og grinede. Da man endelig holdt op med at strække ham, vendte han det hvide ud af Øjnene og brølede:

„Æ næ'e jer nok, I Bynnepak!“

Men Bønderne grinede og sang:

„Nej, Fow'e, de e tombe Snak,
do ga' vos nok av den Tobak,
no kam e Tu'e te dæ!“

Saa galede Hanen i Nærheden, og alt forsvandt. Manden korsede sig og gik bort, rystende over hele Kroppen, han vovede aldrig at komme der mere Mørke.

I Nærheden af det Sted, hvor Træhesten stod, kunde man ved Nattetide høre Sus i Luften, som fra en Pisk efterfulgt af høj Skrig, mens en raa Stemme brølede: „Op med ham paa Hesten, det Bæst!“

Og en ynkelig Stemme hvinede: „Aa Fow'e, bare ingen Lorre ved e Ben!“

PRÆSTEHJØRNE — SMEDEHJØRNE

I den sydlige Del af Gammelgaards Marker er et Sted, som kaldes „Præsthjørnet“; her grænser tre Sogne sammen: Ketting, Tandslet og Hørup. Præsterne i disse tre Sogne blev enige om, at de vilde have al Trolddom og Hekseri udryddet blandt deres Sognefolk. De valgte dette Hjørne til deres Raadslagninger, for hvis de skulde blive uenige, kunde hver Præst staa indenfor sit Sogns Grænse, da kunde de onde Magter intet gøre dem.

Saa var det en Nat, at Smeden i Mjang (der var en kendt Vildttyv), saa sort som han var, gik ud for at se til nogle Snarer, som han havde anbragt i Hegnene. Da han kom nær til Hjørnet, hvor alle tre Præster stod i ivrig Samtale, blev han saa forskrækket over disse sortklædte Skikkelser, at han skyndsomt løb tilbage. Dog Præsterne blev ham var, og da de straks var enige om, at det var den Onde selv, som havde luret deres Samtale, satte de efter ham og omringede ham i det andet Hjørne af Marken. Smeden, som paa sin Side troede, at han var omringet af Djævla, faldt paa Knæ og bad ynkeligt for sig, men Præsterne vilde have ham nedmanet paa Stedet. De begyndte ogsaa at remse op, men da Smeden mærkede, at det blev Alvor, og at Jorden sank under ham, besluttede han at sælge sit Liv saa dyrt som muligt, og da han var en Kæmpekarl, rev han sig med en Kraftanstrengelse løs af Jorden, for løs paa Præsterne og plantede hver af dem sin store Næve lige i Synet, saa de væltede.

Ingen kunde i den følgende Tid forstaa, hvor det kunde være, at de tre Nabopræster paa én Gang gik med blaa Øjne; men Smeden, som nu begyndte at forstaa Sammenhængen, fortalte det hele til Folkene i Byen, og de kaldte siden dette Hjørne af Gammel-

gaard's Mark „e Smejhjørn“ — et Navn, som det bærer den Dag i Dag. —

(Efter Ussing, Det gamle Als)

FANDEN VISER SIG SOM EN SORT PUDEL

Medens Stephan Thomsen var Præst i Ketting, forrettede han ogsaa ofte Gudstjenesten i Asserballe. Vejen fra Ketting til Asserballe gik dengang ud forbi Askhøj over Mathias Lorentsens Mark i Ydermarken, thi i gamle Dage skal begge Sogne have været forenet, og dette har været en Slags Kirkesti. Da Thomsen engang kørte tilbage til Asserballe, gik undervejs det ene Hjul af Vognen, dog Kusken satte det igen tilrette, men kort efter gik det atter af. Præsten bød, at det blot skulde kastes op bag i Vognen. Karlen mente først, at det ingenlunde lod sig gøre at køre ad den daarligere Vej paa tre Hjul, dog Præsten indestod for, at det nok skulde gaa. Man kørte nu hjem, og Præsten lod Karlen køre op paa Møddingen, og da dette var sket, forsamlede han alle Husets Folk, og disse saa med Forskrækkelse, at en mægtig stor, sort Pudel stod paa Møddingen og maatte agere det fjerde Hjul paa Vognen, saa længe indtil Præsten fandt det for godt at slippe den løs igen.

(Chr. Knudsen, 1857)

SPØGERI I “E VISK”

Vejen, som fører fra Gammelgaard Kro til Gammelgaard Mølle, er en smal Markvej. Inden man naar den store Eng „Torpmai“, gaar man ned ad en Skraaning til en Bæk, som løber ind i et Krat. Det Sted, hvor Bækken løber ind i Krattet, kaldes „e Visk“, og der spøjte det i gamle Dage.

Naar en Mand i Egnen prælede af sit Mod og sin

Ufrygtsomhed, plejede man at spørge en saadan Mundhelt, om han vovede at gaa ned i Visken ved Midnatstid, og selv den modigste maatte tilstaa, hvis han var ærlig, at han hellere vilde være fri derfor. Man undgik derfor at gaa forbi Visken om Natten. En uhyggelig Historie tildrog sig en Vinternat. Møllersvenden, som arbejdede paa Gammelgaard Mølle, boede i et lille Hus mellem Gammelgaard og Skakkenborg. Han havde arbejdet sent i Møllen, og da han ved Midnat gik hjem, gik han igennem Visken. I det Øjeblik, da han gik forbi Krattet, viste sig en hvid Skikkelse, som tog ham med ind i Krattet. Da de gik ind i Krattet, spurgte Spøgelset, om Mølleren havde en Kniv hos sig. Han svarede ja, og Spøgelset forlangte, at han skulde drage den frem og udøve en grusom Gerning. Efter at denne var fuldført, forsvandt Spøgelset som en Taage, og Møllersvenden kunde fortsætte sin Vej hjemad. Da han var kommet hjem og i Seng, bad han sin Kone om at se efter, om Kniven var blodig. Der var Blod paa Kniven, og Konen, som formodede noget forfærdeligt, fik at vide, hvor Blodet kom fra. Om det, hvad Mølleren fortalte, beretter Folkemunde forskellig. Efter en Fortælling har han maattet slagte et uskyldigt Menneske, efter en anden har han maattet staa en Kvinde bi i en smertelig Time. — Men denne Begivenhed havde til Følge, at Mølleren siden denne Nat led af en uhelbredelig Sygdom, indtil Døden forløste ham.

Dette Tilfælde vakte naturligvis stor Angst og Uro iblandt Egnens Befolkning, og mere end før frygtede man for at gaa igennem „e Visk“ i Mørke. Om der ogsaa daglig blev fortalt om, at én eller anden var bleven „kyvst i e Visk“, var der dog en Mand ved Navn H. P., som viste stort Mod og Ufor knytsomhed

over for „Visk“-Historien. Han var nemlig Ejer af den Eng, som grænser til Krattet. For ikke at lade sig genere af Sommerheden, plejede han, som andre at slaa Græs om Natten. Ved dette Arbejde saa han tydelig, at en Skikkelse hele Tiden gik lige foran ham, der gjorde de samme Bevægelser med Leen som han. H. P. lod sig ikke forstyrre, og Angst var ham en ubekendt Fornemmelse. Derfor gik han saa ofte ved Nattetid ud i Visken for at se, om han ikke kunde opleve noget æventyrligt. Ikke sjældent saa han en sort Pudel, som uafbrudt tumlede sig foran hans Fødder, saa snart han betraadte Visken.

Der findes endnu Folk paa Gammelgaard Egnen, som fortæller, at Spøgelseshistorier fra „e Visk“ i ældre Tider altid var paa Dagsordenen.

(Meddelt af Jørgen Petersen, Guderup)

DEN HVIDE DAME PAA GAMMELGAARD

Fra Borgerstuen ind til Spindestuen fører en Dør, som altid er fastnaglet. Dette har sin Grund deri, at da for nogle Aar siden en Pige vaagnede om Natten, for at vække de andre Piger, naar de skulde op at „skruffe“, gik denne Dør pludselig op, og en hvid Dame viste sig midt i den. Siden den Tid har Døren altid været lukket, og man gaar nu uden om.

(Chr. Knudsen, 1857)

GAMMELGAARDS HUND

Paa Gammelgaard er der en gammel Bindingsværksbygning, hvor Stadsvognene staar. Her kommer hver Midnatstid en stor, sort, langhaaret Hund med gløende Øjne ud af Vognporten og gnider sig om Benene paa dem, som opholder sig der. Mangen Herskabskusk, der er kommet sent hjem fra en Køretur, er

Endnu skal Kuskene nok, hvis det er muligt, sørge for at komme hjem før Midnat for at undgaa Spøgelset.

GENFÆRDET VED GAMMELGAARD VANDMØLLE

Ved Gammelgaard Vandmølle kunde man for mange Aar siden se en kvindelig Skikkelse løbe rundt om Mølledammen. Synet gentog sig altid ved Nymaane. Hun rev sig i sit lange Haar og raabte: Kom, mit Barn, — kom mit Barn!“ Efter at hun flere Gange havde kredset omkring Dammen, forsvandt hun ad Majled til.

Der var engang fundet et Barnelig i Mølledammen; vel Barnet af en Pige, der havde født i Dølgemaal. Folk mente, at Genfærdet var Barnets Moder, der ikke kunde finde Hvile efter Døden.

(Meddelt af Jørgen Hansen, Gammelgaard)

Pastor C. Knudsen fortæller saaledes:

Da for nogle Aar siden en Karl en Aften gik sent hjem fra Gammelgaards Vandmølle, hvor han arbejdede, mødte han paa Vejen en stor Hund, der gik ham forbi, hvorpaa han gik videre. Dette gentog sig 3 Aftener i Træk, men den tredie Aften standsede den og befalede ham, at han nu skulde følge den. Han blev meget forskrækket, men lige med et blev han, uden at han selv vidste det, hvorledes det gik til, ført hen over Marken til en stor Mose, hvor et forunderligt Syn viste sig for ham. Han saa nemlig en Ligkiste, hvori laa et Fruentimmer i hvide Klæder, der befandt sig i Barne-nød. Han fik Befaling til at hjælpe hende, og da dette var sket, forsvandt pludselig det hele Syn, hvorpaa han ilede hjem til sit eget. Men da han var uforsigtig nok til at fortælle, hvad der var hændet ham paa Vejen,

faldt han snart efter i en langvarig og farlig Sygdom, hvoraf han med Nød og Næppe blev frelst igen. Underlig nok var det, at Folk Dagen efter kunde spore hans Gang gennem Sneen hen til Stedet, men derimod ikke tilbage. Historien vakte i sin Tid megen Opsigt iblandt Egnens Folk. Senere har en anden Mand paa denne Vej set en hvidklædt Kvinde sidde ind til Siden, og af en Mand er der her om Natten blevet set et Lys. En Mand skal engang være nedmanet. (Chr. Knudsen)

EN GENGANGERSKE

Paa en Gaard i Sebbelev stjal en Nat en ubekendt Kvinde Sengetøj ud af en Kiste. Gaardmandskonen opdagede Tyveriet, hun løb hen og slog Laaget til, mens Kvinden endnu stod bøjet over Kisten. Laaget knuste Tyvens Halshvirvel, og hun døde straks og blev begravet uden for Ketting Kirkegaardsmur. Men efter den Tid gik Tyven igen. Hver Midnatstime kom hun til Gaarden og gav sig til at larme med Sengetøjskisten. Hvor godt man end laasede den, saa stod den altid aaben om Morgenens. Først da Gaarden længere Tid efter skiftede Ejer, hørte Spøgeriet op.
(Meddelt af Jacob May, Ketting)

TUMUSES-BJERG

Paa Vejen, som fører fra Almsted til Gammelgaard, er der en temmelig langstrakt Bakke, som kaldes „Tumuses-Bjerg“. At færdes paa denne Bakke ved Nattetid var, efter hvad gamle Folk fortalte, just ikke altid at raade Folk til. En gammel Mand fra Gammelgaard-egnen skulde engang ved at passere Tumuses-Bjerg en Nat have set to unge Piger, som kom ham i Møde, gaaende nede fra Dalen. Manden var Pigerne saa nær, at han kunde se, hvor deres Halsdug var knyttet under

Hagen, og just som Manden vilde hilse paa Pigerne, forsvandt de begge to.

(Meddelt af Jørgen Petersen, Guderup)

SPØGERI OMKRING BLÆSBORG

Ved Vejen ved Hans Lorenzens Gaard mellem Blæsborg Mølle og Ketting spøjte det i gamle Dage. Man saa der ofte en hvid Skikkelse, men ingen vidste, hvad det skulde betyde.

Min Oldefader kom engang ridende fra Sebbelev. Da han kom til nævnte Sted, vilde Hesten ikke videre. Han steg af Hesten og vilde føre den videre ved Tøjlen, men den vilde ikke gaa. — Først længe efter lykkedes det at faa Hesten forbi Stedet. Hesten har set noget, som den har været bange for. Min Oldefader saa intet.

(Meddelt af Jørgen Clausen, Bro, 1943)

Slugten syd for Sebbelev-Vejen ved Blæsborg Mølle kaldes „e Visk“. Den overskæres af Vejen Ketting—Augustenborg. Der kendes flere Historier om Spøgelser og Gengangere fra dette Sted.

Da Peter Petersen fra Ketting, der havde deltaget i Krigen 1864 som Artillerist ved 7. Batteri, var kommen hjem, tog han Plads som Karl paa Blæsborg Mølle. Her delte han Kammer med Møllersvenden.

En Aften, da Petersen var gaaet til Sengs, kom Møllersvenden styrtende ind i Kammeret, helt ude af sig selv og uden at kunne sige noget. — Da han efter nogen Tid beroligede sig lidt, fortalte han Petersen, at da han gik paa Landevejen nede ved Kirken, kom pludselig en Skikkelse efter ham. Den „spruttede“ Ild og forfulgte ham tæt op til Møllen. — Vejstykket ved Visken undgik man helst, naar det var mørkt.

(Meddelt af Bygmester P. Petersen, Ketting, 1945)

Tæt ved Blæsborg Mølle er der en Stenkiste under Vejen. Her troede man forhen, at det spøjte. Naar der ved Midnat kom Vogne kørende, blev Bagdelen af Vognen løftet i Vejret og drejet ned i Grøften, just naar Vognen var lige over Stenkisten. En Nat kom en meget from Bonde kørende ad Vejen. Da han kom til Stedet, begyndte Vognen at løfte sig; men Bonden, som nok vidste Besked, rejste sig op, gjorde Korsets Tegn og sagde: „Far hen i Fred!“ Saa kørte han roligt videre, og det har ikke spøgt der senere.

Ved Blæsborg Mølle er der ved Vejen i Diget bestandig et Sted, som det aldrig nytter at hegne til, da der straks igen findes et aabent Hul. Her har en Kvinde om Natten sin Gang tværs over Vejen til Marken paa den anden Side, hvor hun svøber et nyfødt Barn, som hun skal have aflivet. Folk er meget ofte blevet forskrækket herover.

I Nærheden af Blæsborg Mølle ved Landevejen mellem Ketting og Augustenborg ligger „Gumbersmose“. En gammel Mand fra Ketting, Hans Christian Ting, arbejdede i mange Aar paa Apoteket i Augustenborg. Naar han om Aftenen i Mørke gik hjem til Ketting, hændte det sig ofte, at en hvid Skikkelse kom ud fra Gumbersmose og fulgte ham, snart forud og snart bagefter, ind til Byen. Saa snart han kom til Ketting Kirke, forsvandt Spøgelset.

Der er nemlig mange Spøgelser, som ikke kan komme forbi en Kirke. (Meddelt af Jacob May, Ketting)

HOFNARRENS ENDELIGT

Hertugen af Augustenborgs Hofnar, Mikkel Hyttmann, var en Gang sammen med andre fra Slottet

paa en Vogntur til Ketting. Da de om Aftenen kom tilbage til Augustenborg, var Hofnarren ikke paa Vognen. De troede først, at han paa en eller anden Maade vilde lave en Spøg, men de blev dog betænkelige og kørte tilbage ad Ketting til for at se efter ham. Da de kom til Bakken ved Blæsborg, fandt de ham liggende ved Vejen med brækket Hals. Han maa være faldet af Vognen.

Folk er tilbøjelige til at tro, at et Spøgelse, der ofte viste sig paa dette Sed, var Skyld i Ulykken.

(Meddelt af Joh. Kryger, Sønderborg)

Efter anden Fortælling er Hofnarren — hans Navn var Michel Hüttmann, født i Flensborg 1872 — forulykket paa Ridetur i Nærheden af Blæsborg Mølle. Han faldt af Hesten og slog sig ihjel. Ogsaa her fortælles, at Grunden til Ulykken var Hofnarrens Angst for Spøgelse.

Ved den lille Bæk, der skærer Landevejen i Nærheden af Blæsborg Mølle, har man ofte mærket til Spøgeri.

En Aften red min Fader fra Augustenborg hjem til Sebbelev. Hans Hest var et „taalle“ Dyr og ikke bange for noget; men da han kom til Bækken, blev den pludselig staaende og vilde ikke videre. Fader skar en Kæp i Hegnet og forsøgte at drive den over Bækken; men det nyttede ikke noget, den blev staaende. Hesten maa have set noget, som Fader ikke kunde se.

Han maatte ride tilbage til Augustenborg og derfra over Osbæk hjem.

(Meddelt af Fru Elley i Bro)

SPØGELSET PAA BØGEHØJ

Fra Osbæk fører en Fodsti over til Vejen fra Sebbelev til Blæsborg Mølle. Syd for Slugten ligger Bøgehøjs høje Skrænt. — Der har der tildraget sig mærkelige Ting, men altid kun i Midnatstimen. Folk har set en Kvindeskikkelse gaa rundt paa Bøgehøj med et Lys i Haanden, andre vil have hørt et Barn grædende raabe „Mor! Mor!“ Vilde man nærme sig Skikkelserne — et Par modige Mænd fra Sebbelev skal engang have forsøgt at faa Spøgeriet opklaret —, forsvandt de, men saa snart man fjernede sig, var de der igen. Hvad der har tildraget sig paa dette Sted med en Moder og et Barn, ved ingen, men skulde man fra Blæsborg til Sebbelev, gik man hellere den længere Omvej igennem Byen end over Stien, naar det var mørkt.

(Meddelt af Pastor Schmidt, Ketting, 1908)

GENGANGEREN FRA SEBBELEV

Ved højre Side af Møllevejen, der fører fra Bro til Blæsborg Mølle, ligger en Gravhøj paa Jørgen Clausens Mark. Den er nu stærkt udpløjet.

Paa Vejen der ved Højen spøgte det i gamle Dage, man har set en Genganger drive omkring paa Stedet. Derfor var man bange for at gaa denne Vej om Natten. Gengangeren var, som man paastod, en Bonde fra Sebbelev. — En Vinteraften var en gammel Kone faldet og havde brækket et Ben. Hun laa der hjælpeløs, da Bonden fra Sebbelev kom forbi, og hun bad ham hjælpe. Bonden haanede hende og gik videre uden at tage sig af den forulykkede. Den næste Morgen blev hun fundet død, hun var frosset ihjel.

Faa Dage efter døde Bonden fra Sebbelev. I sin Dødsstund udstødte han fortvivlede Ord om den gamle Kone, men han fandt ikke Ro. — Han fandt hel-

ler ingen Hvile i Graven og vandrede i mørke Vinter-
nætter omkring det Sted, hvor den gamle Kone for-
gæves havde anraabt ham om Hjælp.

(Meddelt af Enkefru Bjørn, Augustenborg)

SPØGERI I BRO MØLLE

Bro Mølle var en Vandmølle, den er allerede anført
paa Danckvarths Kort 1649; den sidste Rest forsvandt,
da Chaussédæmningen over den gamle Fjord ved Bro
blev bygget.

En Nat hørte Mølleren en Klappen ved Møllen, som
om det var Vandhjulet, der gik rundt. Han vidste, at
Hjulet var bremsset, hvorfor han gik hen til Møllen
for at se, hvad der var i Vejen. Da han kom hen til
Møllen, var alt roligt.

Mølleren gik atter hjem, og knapt var han kommen
i Sengen, før den samme Støj henne fra Møllen gen-
tog sig. For anden Gang stod han op og gik hen i
Møllen, men alt var roligt, og Døren laaset. — Dette
gentog sig i flere Nætter.

Der maatte Fanden være med i Spillet. Mølleren
talte med Ketting Præst om Sagen, men denne troede
ikke paa Spøgeri og Trolddom. Uroen blev imidlertid
ved, og tilsidst lod Præsten sig bevæge til en Nat at
gaa med ned til Møllen. Præsten bad Fadervor og teg-
nede Korsets Tegn i Luften foran Mølledøren. I det
samme fløj en stor, sort Fugl ud af en aaben Luge.
Mølleren paastod, at det var Fanden, der fløj bort.
Efter den Tid var der Ro i Møllen.

(Meddelt af J. H. Bager, Ketting, 1914)

SPØGELSET VED PULVERBÆKKEN

Hvor Vejen fra Gammelgaard Mølle til Majled fører
over Pulverbæk, blev engang et Spøgelse manet i Jor-

den, Spøgelset, der snart viste sig som en hovedløs Kalv, snart som en svævende hvid Skikkelse, generede ofte de vejfarende. Man hentede derfor Ketting Præst, for at han kunde mane Spøgelset i Jorden. Men Spøgelset vilde hverken forsvinde paa Præstens Bøn eller Trusel, først da Præsten med Haanden tegnede Korsets Tegn i Luften, sank Spøgelset ned i Pulverbækken, for aldrig mere at vise sig.

(Meddelt af T. Nielsen i Majled)

SPØGELSESAGTIGE DYRESKIKKELSER

Paa Vejen fra Kallehus til Boelt Bommoes gaar om Natten et hovedløst Føl.

Ad en Genvej, der fører fra Vandmøllen ved Gammelgaard hen til Herregaarden over Hans Petersens Mark, „Gartnerhaw“ kaldet, gaar meget ofte en sort Pudel.

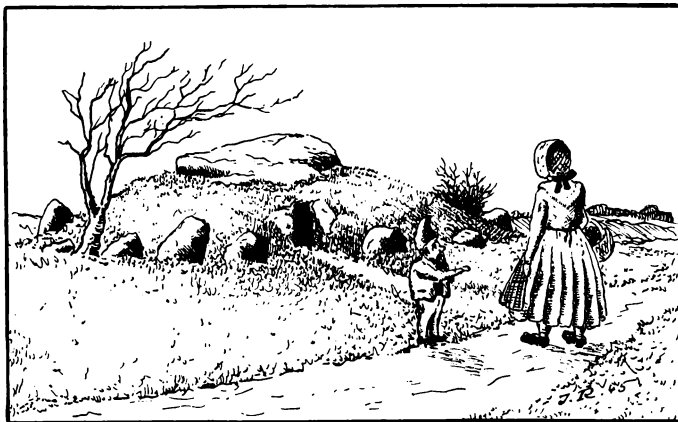
Da en Røgter, Lars, for omtrent en Snes Aar siden en Nat gik denne Vej hjem fra Marken med sin Hyrdehund, mødte han her en stor, sort Hund med opadstaaende Ører og meget funklende Øjne. Den gik lige om ved ham, hans Hund gav et stort Spring til Siden uden at give en Lyd fra sig. Han vandrede videre og har selv ikke oftere set den.

I Nærheden af Vejen, der fra Ketting løber ind til Sebbelev, løber en sort Pudelhund om Natten.

Ved „Trapkæ'ld“ (Brønden ved Trappen i Ketting) ængstes Folk ofte om Natten af en gryntende So. — Ved Kallehus fortæller andre, at der løber en hovedløs Kalv, hvoraf Huset skal have faaet sit Navn.

(Chr. Knudsen, 1857)

Nisser og Trolde

NIS PUK

I gamle Dage var der efter Folks Tro ogsaa mange Husnisser paa Als. De havde deres Ophold enten i Laden eller Stalden, alt efter som de tog Vare paa Kornet eller Kreaturerne. Naar Folkene i Huset stod tidligt op om Morgenen eller undertiden saa til Kreaturerne om Natten, var det ikke sjældent, at de saa Nis Puk sidde enten paa Hanebjælken eller paa Hakkelsekisten, eller gaa omkring mellem Køerne for at se efter, om de havde noget at æde. De holdt meget af Grød, og man maatte ikke forglemme at sætte et lille Fad fuldt ud til dem.

Naar man behandlede dem godt og ikke gjorde Nar af dem, kunde man være vis paa, at de var til stor Gavn. De var nøjsomme og arbejdsomme og Fjender af Dovenskab og Ladhed. Iøvrigt kunde de ogsaa blive

ondskabsfulde og hævngherrige, ligesom de undertiden ikke tog det saa nøje med Mit og Dit.

Paa Gammelgaard hos Hans Petersens har man altid haft et særdeles Held til at slaa Smør, Grunden dertil skulde ligge i, at de havde en Nisse i Huset.

En gammel Mand i Elstrup, der stod sig meget godt, endskønt han kun havde et lille Sted, havde meget Held med Bierne. Det kom sig af, at han havde en lille Nisse hos sig, hvilken han altid trakterede med Pande-kager.

ANN'GRET OG NIS PUK

Gamle Ann'gret var fra Blæsborg
undervejs til Gammelgaard,
Solen skinnet, Ann'gret smilte,
Lærken sang, det var i Vaar.

Med sin Kurv hun gik og drømte
om sin lyse Ungdoms Tid,
hun var selv som Vaarens Blomster,
— denne Vaar var længst forbi.

Saadan gik Ann'gret og grundet. —
Da hun kom til Blegebæk,
hvor den store Gravhøj ligger, —
Jøsses! — Ann'gret fik en Skræk! —

Ud fra Højens Kammer springer,
lige hen mod Annegret,
saadan lille skægget Pusling
med Træsko paa og rød Kasket.

Det var Nis, som bor i Højen,
„Ann'gret“, raaber han, „vær sød
og gaa med mig ind i Højen,
hvor min Kone er i Nød.“

Ann'gret gik med ind i Kamret,
— „æ ska' hjælp dæ, wenn æ kan,“ —
der hun fandt den lille Kone
med en nyfødt Nissemand.

Da hun havde svøbt den lille
og gjort alting smukt i Stand,
tog hun Afsked med dem alle,
Far og Mor og Nissemand.

„Tag som Tak den ringe Gave,“
sagde Nis, „lidt Faareuld
vil, hvis du det ej foragter,
blive til det rene Guld.“

Med sin Faareuld i Kurven
vandrer hun mod Gammelgaard,
Fugle synger, Ann'gret drømmer,
alting er saa smukt i Vaar.

Som hun vandrer, Armen tynges,
Kurven bli'r med ét saa tung,
men hun trøster sig og nynner:
„Du er ikke mere ung!“ —

Ann'gret sætter sig og hviler,
„Hvor den Kurv dog bliver svær!“
Og hun ser, at Ulden lyser
med et stærkt og gyldent Skær.

Hendes Øjne staar i Taarer:
„Nis, han gav mig Faareuld,“
og hun folder sine Hænder,
„men Vorherre gav mig Guld!“

DEN RINGEAGTEDE GAVE

Sagnet om Ann'gret og Nis Puk fortælles ogsaa paa følgende Maade:

En Gang gik en Kone ad Vejen mellem Bro og Gammelgaard. Ved Skakkenborg laa før en Mængde store Gravhøje, af hvilke der endnu findes Spor. En af disse laa lige ved Vejen, den var omgivet af en stor Stenring og havde i Midten et meget stort Stenkammer, hvis Indgang var tildækket med en stor, flad Sten. Da Konen kom forbi denne Høj, saa hun, at Stenen pludselig blev skubbet til Side, og ud af Højen traadte en lille Mand med et langt, hvidt Skæg, en rød Hue paa Hovedet og med guldbeslaaede Træsko. Dette ejendommelige Væsen — det var Nis Puk — løb Konen i Møde og bad hende om at komme med ind i Højen for at hjælpe sin syge Kone. Hun gik med ind i Højen, og der laa den syge Madam Puk, som lige havde bragt en lille Puk til Verden. Konen hjalp saa godt hun kunde, hun gjorde Hulen ren, kogte Mad, og svøbte den lille. Da hun var færdig og vilde gaa, gav Nis Puk hende en Kurv fyldt med Hybenbær. Konen takkede og gik. Hun vovede dog ikke at benytte Bærrene til Mad, og da hun var kommen saa langt frem, at Nis ikke kunde se hende mere, kastede hun Kurvens Indhold i Vejgrøften. Da hun var kommen hjem, saa hun et ejendommeligt Skær i Kurven. Nogle faa Bær var blevne tilbage, og de var forvandlet til prægtige Ædelstene. Hun løb straks tilbage for at søge efter de ringeagtede Bær, men de var alle forsvundne. Saa gik hun videre til Højen ved Skakkenborg og raabte forgæves efter Nis Puk, men Hulen aabnedes ikke mere.

(Meddelt af A. Rohde, Sønderborg)

KNOLDHØJ

Mellem Ketting og Gammelgaard ligger der et Høj-

dedrag, der kaldes Skakkenborg. Hele Egnen omkring var før som oversaaet med Kæmpehøje. Alle disse Høje var beboede af Nisser. Men efterhaanden som man har sløjft dem, har Nisserne maattet flygte i Huj og Hast og har efterladt deres Vaaben af Sten og Bronze, ja endog Guldsmykker har de ladet ligge. Nogle af de gamle har set Nisserne drage sydpaa, maa-ske til Bloksbjerg. Nu er er kun en Høj tilbage, Knoldhøj. Her bor endnu den gamle Nissekonge Knold. Til Held for ham er Højen fredet. Hver Midsommernat, naar Blussene tændes, skjuler han sig dybt inde i Højen. Men hver Fuldmaanenat sidder han paa Højens Top og ser ud over sit ødelagte Kongerige; mange gamle har set ham deroppe; han ryster paa Hovedet, saa hans ildrøde Hue luer i Maanelyset.

(Henrik Ussing: Det gamle Als)

NIS PUK FRA „KNOLDHØJ“

„Knoldhøj“ er den eneste nu bevarede Gravhøj af en stor Højgruppe mellem Ketting og Skakkenborg. I denne Høj boede Nis Puk.

Der havde været Dans i Ketting Kro, og sent om Natten gik et Par unge Folk fra Blegebæk hjem. Da de kom forbi „Knoldhøj“, kom Nis løbende ned mod Vejen, hans røde Hue lyste i Maaneskinnet. „Hvad æ do for en Natravn?“ raabte den overmodige Pige, „gå do helle hjem og la' din Ollemor pak' dej i Seng!“

Nis forsvandt stiltiende, men da Pigen var kommet hjem og lagde sig i Sengen, mærkede hun, at der havde været Besøg i Kamret.

Under Lagnet var der lagt Tidslær. Mens hun stod og puslede med Sengen, hørte hun pludselig en Stemme raabe: „Sov så godt, do Natravn!“ Nu vidste Pigen, at Nis havde været paa Spil. Stemmen kom fra Rummet, hvor hun befandt sig, men hun saa ingen.

NISSEN PAA STENHØJ

Vest for Vejen mellem Sebbelev og Osbæk ligger „Stenhøj“, en næsten helt udpløjet Tomt efter en Runddysse.

I gamle Dage, da Højens Dyssekammer endnu var bevaret, boede Nisser i Kamret. Paa en Gaard i Sebbelev var der en Nat forsvundet en Ko. Det var uforstaaeligt, hvor den var blevet af. En Dag kom Bonden forbi Stenhøj og saa Nis foran Indgangen til Kamret, han sad og soled sig paa en Kohud, Bonden genkendte Huden af sin sortbrune Ko og foreholdt Nis Sagen. „De ska' do it væ' kiif åv“, sagde Nis, „do fæ'n egen.“ — Næste Morgen, da Bonden kom ind i Stalden, stod en sortbrun Ko paa den stjaalnes Plads, og Nis raabte oppe fra Høloftet: „æ hæ' hint en i Dynne!“

(Meddelt af Lærer J. Bager, Ketting)

TRINN'-SOPHI' OG NIS PUK

For godt 100 Aar siden tjente Trinn'Sophi' paa en Gaard i Sebbelev. En Aften, da hun sad i Stalden og malkede, kom en lille Pusling med langt Skæg og rød Hue og bad om Lov til at drikke lidt Mælk af Spanden. Det havde Trinn'Sophi' ikke noget imod, og da den lille Mand — det var nemlig Nis Puk — havde drukket, trykkede han hende som Tak en gammel, rusten Hestesko i Haanden, idet han sagde: „Pas godt å den!“ Nis forsvandt, og da han var borte kastede Pigen foragteligt den gamle Hestesko hen i et Hjørne.

Da Trinn'Sophi' den næste Morgen kom ind i Stalden, saa hun noget funkle, og ved nærmere Eftersyn opdagede hun, at den gamle Hestesko var af rent Guld. Hun greb den, men da hun havde den i Haanden, var den atter den rustne Hestesko. I samme Øje-

blik opdagede hun Puslingen, der sad oppe paa Høloftet og raabte: „Æ saa'j et te dæ, te do skul' pas godt å'en, no ka do ha en stue — —“

(Meddelt af Lorenz Ecklon, Augustenborg)

BRUDESYN

Paa en Gaard i Sebbelev var en Pige en Søndag Morgen ved at gøre rent i Stuen, da pludselig en lille Nisse stod foran hende og spurgte, om hun vilde se en Brud. Det vilde hun nok, og Nissen sprang hen og aabnede Døren. Der kom en lille Karet, trukket af fire hvide Mus, kørende ind i Stuen. I Vognen sad en pyntet Nissebrud. Da Vognen kørte forbi Pigen, fløj et Stykke af Brudens Slør bort, og det blev hængende paa Pigens Forklæde. Vognen kørte et Par Gange rundt i Stuen og forsvandt sammen med Nis ad samme Dør, hvor den var kørt ind. Pigen vilde nu tage Fligen af Forklædet og opdagede da, at det var af det reneste Guld.

Inden Aaret var omme, blev en Brud pyntet i samme Stue.

(Meddelt af Fru Elley, Bro)

ALTERBÆGERET I KETTING KIRKE

En Bonde fra Sebbelev red en Aften sent hjem fra Augustenborg. Da han kom til en Gravhøj, der laa ved Vejen i Nærheden af Blæsborg Mølle, saa han, at Højens Indre var oplyst, og Højen stod hævet paa fire gloende Søjler. Nisserne holdt Gilde derinde. Da de bemærkede Rytteren, kom de løbende ud, holdt Rytteren an og bød ham en Drik af et stort Sølvbæger. Bonden tog Bægeret, men vovede ikke at drikke. Han hældte Indholdet ud, gav Hesten Sporene og galopperede af Sted med Bægeret. Nisserne forfulgte ham

helt op til Ketting By, de vilde have Bægeret tilbage; og da han kom til Ketting Kirke, kastede han Bægeret over Kirkegaardsmuren, da han vidste, at disse „Ynneboere“ ikke kunde betræde kristen Jord, de maatte vende tilbage. Bægeret blev givet til Ketting Kirke, hvor det har været benyttet som Alterbæger.

NISSE-MUSIK

Ved Vejen mellem Ketting og Gammelgaard laa før i en af Provstens Marker 3 Gravhøje, hvor der i gamle Dage fandtes underjordiske. Da engang en ung Pige sad her og malkede Køerne, hørte hun med et en smuk Musik inde fra Højen ved Siden af hende. Kort efter kom et underligt Fruentimmer ud for at indbyde hende til Lystigheder, hvilket Pigen af Frygt afslog. Det underlige Væsen forsvandt straks igen, og dermed hørte ogsaa Musikken op.

Længere hen imod Skakkenborg ligger „Uglehøj“ og „Stakshøj“, lidt øst derfor „Askehøj“, hvor Hek-sene forhen blev brændte.

(Efter Optegnelser i Ketting Sognekronik)

TROLDSMOSE

Paa Tovrup Mark laa før en Del Kæmpehøje. I en af dem boede en slem Trolde, som gjorde Fortræd og Ulykke ved Folks Kreaturer, og hvor han ellers kunde komme afsted dermed. Da der engang kom en ny Mand paa Gammelgaard, lo han ad Folks Fortælling om Trolde, og han besluttede at sløjfe disse Høje, da de ogsaa hindrede Markarbejdet. Det gik ogsaa godt, indtil man kom til den Høj, hvor Trolde havde sin Bolig. Da man havde gravet en Del af Jorden bort, kom man ind til et Kammer af vældige Stenblokke, og da man væltede en af Stenene bort, saa man

inde i Kamret et fælt Hoved med lange Horn og store Huggetænder, Stenen blev som af en usynlig Haand vippet op igen.

Nu blev Manden betænkelig og lod Præsten i Ketting hente, og han paatog sig ogsaa at fordrive Trolden. En Midnat mødte Præsten i fuldt Ornat med den store Bog under Armen. Da han kom til Højen, stod Trolden udenfor og viste Tænder. Præsten begyndte nu at læse, men Trolden slog ham to Gange Bogen ud af Haanden, og langsomt maatte Præsten vige ned imod den lille Mose nede ved Vejen, hvor Trolden vel havde i Sinde at drukne ham. Da Præsten var i den værste Knibe og var drevet lige til Mosekanten, kom just Præsten fra Tandslet kørende fra et Besøg i Asserballe Præstegaard. Den Tandsletter Præst var en meget lærd Mand, og saa straks, at her var en Embedsbroder i fortvivlet Kamp med et overnaturligt Væsen. Han sprang straks af Vognen og ilede ind paa Marken og begyndte at læse saa kraftigt over Trolden, at denne maatte vige. Ved forenet Arbejde fik de to Præster Uhyret drevet ud i Sumpen, hvor de manede ham forsvareligt ned. Præsten fra Tandslet tog ingen Skade derved, men han fra Ketting kom fra den Tid til at ryste, saa han aldrig kunde holde en Bog i Haanden. Mosen, hvor Trolden blev manet ned, kaldes den Dag i Dag „Trolsmose“.

„DEIERHØJ“

I den vestlige Ende af Ketting laa forhen en Høj, „Store Deierhøj“, der blev udgravet, og nu findes her en stor Grusgrav. Denne Høj kunde forbigaaende ofte faa at se hvile paa fire gloende Søjler, og nedenunder plejede der at herske megen Støj og Alarm.

(Chr. Knudsen, 1857)

Sigvartshøj.

Varsler, Sagn og Fortællinger

LIGVARSEL

Naar der dør nogen i et Hus, har gerne en af Familien hørt hans „Advarsel“, som de kalder det. Snart har man hørt en Vogn komme og holde for Døren, snart hører man Skuffen, hvor Ligklæderne ligger, blive trukket ud, snart ser man en hvid Skikkelse eller en hvid Haand vinke et hjerteligt Farvel, eller man har hørt et stærkt Skrammel, som om noget var faldet ned paa Loftet, og dog er der intet. Det kan ikke være andet, end at man har set et Advarsel.

Hører man en Hund tude, kommer der Lig i den Retning, den vender Hovedet. Hører man i et Hus Faarekyllingen synge, eller ser man i Lyset en Høvlspaan, bløder ens Næse kun tre Draaber Blod, eller hviler man med en Ligkiste uden for et Hus, vil der komme Lig i dette Hus.

Man maa ikke maale hverandres Fingre eller sidde tretten til Bords, det betyder en død, førend Aaret

gaar rundt. — Det er ikke godt, naar Hunden i en Stue ligger paa Maven med Ansigtet vendt mod Døren, eller naar en Ugle tuder i Laden. Det betyder, at der snart kommer Lig.

MAN HØRTE LIGVOGNEN

Paa Blæsborg Mølle kunde man altid forud vide, naar der kom Lig fra Augustenborg. Man hørte nemlig en Rumlen forbi Huset, som den hørtes, hver Gang Ligvognen kørte forbi Møllen paa Vej fra Augustenborg til Ketting.¹⁾

(Chr. Knudsen, 1857)

LIGSKAREN PAA MARKEN

En Mand fra Ketting var en Aften sildig paa Vejen hjem fra Sebbelev. Da han kom til Stedet, hvor Sebbelevvejen og Augustenborgvejen støder sammen, saa han en Ligskare. Den kom ikke ad Vejen, men tværs over Marken. Manden mente, at det var et Forvarsel, og at der skulde komme til at føre en ny Vej over Marken, hvor han saa Ligskaren. — Men Vinteren efter døde en Mand i Sebbelev, og da han skulde begravnes, havde en Snestorm fyldt Vejene, og de maatte med Liget over denne Mark for at naa frem til Ketting Kirke.

(Meddelt af Anna Thomsen, Ketting)

DØDSVARSEL

En Søn af gamle Degn Hansen i Ketting var til Søs. En Aftenstund sad Hansen og Hustru i Stuen. Lige med et stirrede de forundret paa hinanden. Kirkeklokkerne ringede.

¹⁾ Augustenborg horte under Ketting indtil Treaarskrigen. Augustenborg Kirkegaard blev først anlagt i 1848 som Militærkirkegaard.

Kort efter kom det sørgelige Budskab, at Sønnen under en Storm var skyllet over Bord og druknet. Ulykken var netop sket i samme Time, da de gamle havde hørt Klokkerne ringe.

(Meddelt af Fru A. Sisseck, Sønderborg)

VARSEL PAA GAMMELGAARD

Paa Gammelgaard arbejdede en gammel Røgter fra Mjang. Han faldt en Dag ned fra Høloftet og slog sig ihjel. Inde paa Gaarden hørte man Aftenen i Forvejen, at Laaget paa en stor Dragkiste, som stod inde i Pisselen, blev slaet haardt op og i. —

Den følgende Dag fik Røgterens Kone en Skjorte til at klæde afdøde i, den laa netop i nævnte Kiste, og Folkene paa Gaarden hørte samme Lyd, som Dagen i Forvejen.

FORBRAND

En gammel Mand i Bro kom en Dag løbende ind i Stuen og raabte til sin Kone: „Der er stor Ildebrand, det kan kun være Gammelgaard, der brænder!“ — Begge gik udenfor, men der var intet at se. Otte Dage senere brændte den store Lade paa Gammelgaard, og Manden saa Branden, nøjagtig som han havde set den forud. Det var i Aaret 1852.

VAGTEN VED KETTING KIRKE

Det var i Slutningen af Trearskrigen. En gammel Kone i Ketting saa flere Aftener, at en Soldat stod Vagt foran Kirkedøren. Nogle Mænd gik derop, for at se hvad der var paa Færde, men naar de kom derop, var der ingen, endskønt den gamle Kone kunde blive ved med at se ham.

I Januar 1851 blev Ketting Kirke indrettet til Krudtmagasin imod Provstens og Menighedens Protest.¹⁾ Der stod Vagtposter ved Kirken, som den gamle Kone havde set forud. 500 Tønder Krudt laa opstabet i Kirken indtil 1854. Gudstjenesten og de kirkelige Handlinger fandt Sted i Skolen. Kun ved Begravelser fik man Lov til at betræde Kirkegaarden.

FORVARSEL OM HENRETTELSE

I Slutningen af det 17. Aarh. gik en Aften silde en Mand fra Egen Mølle igennem Rumohrsgaards Kobbøl nær forbi den saakaldte Galgebakke, der i gamle Dage blev brugt til Rettersted og deraf endnu fører Navn. Med et ser han en Vogn komme kørende forbi sig og tage Retningen nedad imod den omtalte Høj. I Vognen sad en Mand baglæns paa Sædet med et Bind for Øjnene, og lige overfor sad tvende Præster i fuld Ornat og syngende en gammel bekendt Salme, man plejede at bruge ved Henrettelser. Dette usædvanlige Optog paa denne Tid af Dagen forfærdede ham meget, og hurtigt ilede han derfor ind til Byen og kom ad en Gensti bag ind til det gamle Hus, der ligger ned under Kirken, hvis Ejer var lidt i Slægt med ham. Da han var meget bleg i Ansigtet og saa meget forvirret ud, spurgte man ham om Grunden dertil, og han fortalte dem nu, hvad han havde set undervejs. Konen i Huset mente, at det maatte være en Ligskare, og at det vilde betyde, at der om kort Tid vilde foregaa en Henrettelse der. Dette gik ogsaa kort efter i Opfyldelse; thi nogen Tid derefter blev der stjaalet Væv paa Augustenborg fra Hertuginde Augustas Blege, og da man havde to Mænd mistænkte

¹⁾ Se under „Historiske Sagn og Beretninger“.

for dette Tyveri, blev de straks uden Naade og Barmhertighed efter ovennævnte Ceremoni hængte paa Galgehøjen ved Ketting.

(Chr. Knudsen, 1857)

DE MODERLØSE TVILLINGER

En Gaardmand fra Sebbelev red en Nat ved Tolv-tiden hjem fra Augustenborg. Lidt før han kom til Osbæk, hvor der ved Vejen stod noget Egebuskads, hørte han en klagende Lyd som Graad af to spæde Børn. Bonden stod af Hesten, men saa intet. Da han vilde ride videre, gentog samme Lyd sig, men han kunde intet opdage og red saa hjem til Sebbelev.

Faa Dage efter fødte en Kone, der boede i et lille Hus i umiddelbar Nærhed af Stedet, Tvillinger. Moderen døde kort efter Fødselen. Det var de moderløse Tvillingers Graad, Manden havde hørt.

(Meddelt af Fru Elley, Bro)

ULRIK BRANDT EN MODERS ONDE DRØM

I Begyndelsen af det 18. Aarhundrede boede oppe i det høje Hus paa Deirehøj i Ketting, som har tilhørt en Væver Nielsen, en Brandt, der formodentlig var Kammerskriver paa Augustenborg og hed Christian Brandt. Da hans Kone en Gang laa i Barselseng med en lille Søn, som senere fik Navnet Ulrik, kom en Morgenstund Ingeborg Wrang i Ketting op til hende for at se til hende. Hun fandt Fruen grædende og spurgte hende, hvad hun fejlede, og nu fortalte denne hende, at hun om Natten havde haft en fæl Drøm, at Ravnene var fløjne med hendes lille Barn og havde hakket i dets Hoved.

Ingeborg Wrang trøstede hende saa godt, hun kunde, og bad hende dog ikke lade sig forstyrre af den taabelige Drøm, men derimod takke vor Herre, fordi han havde velsignet hende med et sundt og velskabt Drengbarn. Men da denne Ulrik Brandt voksede op, blev han til sidst en sand Døgenigt, der ingen Ting tog sig for, men drev omkring fra det ene Sted til det andet. Engang var han saaledes kommen ind i Ensted Kro og saa her, at en lille Hyrdedreng fik en 10 Skilling tilbage. Han fulgte nu med ham ud paa Heden, hvor han myrdede ham blot for at komme i Besiddelse af de faa Skilling og et smukt Tørklæde, han havde om Halsen. Kort efter blev han greben og den 8. April 1850 henrettet paa Galgebakken ved Ensted. Ingeborgs Søn Johan Johansen, der kom tilbage fra Odense, hvor han var bleven udnævnt til Degn i Hagenbjerg, overværede Henrettelsen, og med Gru hørte hans Moder, hvorledes hin Drøm var bleven til Virkelighed.

(Ulrik Brandt var en meget berygtet Vagabond og til megen Skræk for den hele Egn i Sundeved og ved Aabenraa. Ingen turde gaa om Aftenen fra By. Han begik mange Forbrydelser og til sidst hint Mord. Man kunde i lang Tid ikke faa fat paa ham. Da det endelig lykkedes, var han ikke til at faa til Bekendelse. Man bad om Tegn fra Himlen, men det hjalp intet. Til sidst slog Gud ham i Samvittigheden.).

(Chr. Knudsen, 1857)

BONDEN FRA KOLDKAAD

En Bonde fra Koldkaad, hvis Jorder laa mellem Ketting og Rumohrsgaard, nægtede at rømme sin Ejendom, da Hertug Hans forlangte Jorden indlagt under Rumohrsgaard. Tre Gange var Bonden paa Søn-

derborg Slot, for at bønfalde Hertug Hans om at faa Lov at blive paa sin Jord. Da han kom for tredie Gang, blev Hertugen vred, han lod Bonden indespærre i et af Slottes Taarne. Imens sendte Hertug Hans et Par Vogne til Koldkaad, som førte Bondens Familie med alt Indbo til Svolstrupskov, hvor den blev sat ind i et lille Ødebol. Da dette var sket, lod Hertugen Bonden komme paa fri Fod og sendte ham bort med den Besked, at nu kunde han skruppe af til sit nye Hjem i Svolstrupskov.

Huset i Koldkaad lod Hertugen nedbryde, og Jorderne kom under Rumohrsgaard.

(Meddelt af Lorenz Ecklon, Augustenborg, 1915)

I Ketting Kirkes Regnskabsbog skrives 1599:

„Anno 99 lod Hertug Hanns affbryde iiiij Gaarde i Kollekaadt, som thiendet aarlig til Kierchen. — — Jorden brugis under Sebygaards Awfvel.“ — Sebygaard er det gamle Søboe, senere Rumohrsgaard. Byen Koldkaad laa mellem Ketting Præstegaard og Rumohrsgaards Dyrehave.

SØRØVERNE I KETTING

I gammel Tid kom der Sørøvere med deres Skibe ind i Kettinghav, for at hæрге og plyndre Egnen. De blev straks opdaget, og Mændene fra Ketting drog dem imøde, og det kom til en Kamp ved Byen. Det lykkedes at slaa dem tilbage, og de fleste af dem blev dræbt. Da de var Røvere og Hedninger, vilde man ikke begrave dem i viet Jord paa Kirkegaarden, hvorfor man valgte en Banke i Nærheden af Kirken og begrov dem der. —

(Meddelt af Fru Bjørn, Augustenborg, 1924)

Dette Sagn synes at have en virkelig Grund. Banken ved Kirken er nemlig den, som Skræddermester Clausen siden omkr. 1930 udnyttede som Grusgrav, og ved Sandgravningen stødte man paa en Række Grave fra Vikingetiden. Man har maaske allerede i gammel Tid fundet Grave, der har været udstyret med Vaaben og Gravgoods paa dette Sted, og Sagnet er født af Folkefantasien, da man ikke har kunnet finde en anden Forklaring for Fundet. — Men det kan ogsaa være mulig, at Beretningen om denne Gravplads helt fra Vikingetiden er baaret videre fra Slægt til Slægt.

SKATTEN I BÆKMÅJ

I „Bækmaaj“ paa Sebbelevmark ligger en Skat. I klare Nætter kan man se et lyst Skær over Mosen, over den Plet, hvor Skatten ligger.

Andre fortæller, at Sørøvere i gammel Tid har hærget Egnen og røvet Kirkens Kar og Relikvier, — det er Skæret fra de hellige Kar, man ofte kan se om Natten.

(Meddelt af Gartner Bladt, Ketting, 1910)

BORGEN VED RUMOHRSGAARD

Fortsættelsen af Kettingnor skal have gaet helt ind til Lille Mølle. I gammel Tid skal en Vikingehøvding have hærget Kysterne, og Beboerne led meget under hans Plyndringer. Befolkningen anlagde derfor en Borg som Værn mod Sørøverne paa den høje Banke mellem Rumohrsgaard og Lille Mølle.

(Meddelt af Jacob May, Ketting)

HERTUG HANS

I en Bæk i Gammelgaards Marker opad efter Asserballe, brænder om Natten et Lys. Derfra kommer Hertug Hans ridende og har ofte forskrækket en eller anden, naar man ved Lyden vendte sig om og dog ingenting saa. En Nytaarsaften fløj pludselig begge Stalddøre op paa Gammelgaard, og flere Karle saa Hertug Hans ride i fuld Galop ind i Stalden.

DA HERTUG HANS „RED“ LAND IND TIL GAMMELGAARD

Da Hertug Hans d. Y. „red“ Gammelgaard ind og kom ned til Taarup Eng, blev Hesten bange for en Heks og gjorde et Sidespring. Følgen deraf blev, at der fremkom en mærkelig Trekant i Skellet, som endnu den Dag i Dag fra Chr. Kaads Eng skærer ind paa Gammelgaards Grund.

Noget lignende er sket oppe ved Asserballe. Hertugen red tæt ind mod Husene og tog en Del af Folkenes Havejord med. Der var imidlertid en Mand, som beholdt sin Have, idet han bevæbnede sig med en stor Buløkse og truede Hertugen, at han vilde slaa ham af Hesten, hvis han ikke red uden om Haven. Hertug Hans blev bange og red udenom, saa den resolute Mand beholdt sin Have.

(Meddelt af Vejassistent T. Jacobsen, Hørup)

DE TOVRUPER BØNDER

Paa Gammelgaards Mark laa forhen Landsbyen Tovrup; den bestod af 11 Bøndergaarde.

Da Hertug Hans af Hans Blome havde erhvervet Gammelgaard, nedlagde han 1599 Byen, for at lægge

dens Jorder under Gammelgaard. Hertugen nedbrød alle Bol og jog Bønderne fra Hus og Hjem.

Da Hertug Hans laa paa sit Dødsleje paa Glyksborg, trak han stadig Benene op under sig. Livlægen mente, at Hertugen havde Smerter i Benene, og spurgte om Aarsagen, men Hertugen svarede: „Det er Smerter, du ikke kan hjælpe mig af med, det er de Tovruper Bønder, der træder mig paa Tærne.“

BONDEN FRA KETTING

Det Sted i Ketting, hvor Biskop Tetens boede,¹⁾ har tidligere været et Bol, som blev øde og derfor gik ind. Om den sidste Bonde paa dette Boel fortæller man følgende: Han blev meget forarmet og kunde ikke betale Hoffet sine Skatter og Afgifter, hvorfor Hertugen lod ham jage fra Hus og Gaard. Bonden lod da en Dag spænde for en Vogn og kørte med Kone og Børn op til Augustenborg og lod Hertugen vide, at naar han handlede saadan med ham, maatte han ogsaa paatage sig at forsørge hans Kone og Familie, da han selv blev sat ude af Stand dertil. Hertugen inddrog dog Bolet og bortsolgte det 1735 til sin Kammertjener Simon Brandt.

(Chr. Knudsen, 1857)

„KONGEN AF RUMOHRSGAARD“

Der var engang en Gartner paa Rumohrsgaard, der almindeligvis blev kaldt „Kongen af Rumohrsgaard“. Hans virkelige Navn var Heinrich Königh, og han stammede fra Oldenborg. Navnet „Kongen“ skal han have faaet efter sin brutale og hovmodige Optræden. — En Dag var han kommet i Skænderi med en Karl

¹⁾ Bispegaarden.

paa Gaarden og stødte ham fra Broen ud i Vold-graven, saa Karlen druknede. „Kongen“ var derefter forsvundet fra Gaarden, og man hørte ikke mere til ham. Men der paastaas, at han lang Tid efter „gik igen“.

I Bydammen i Ketting fandtes engang Liget af en ung Pige, der bar tydeligt Spor af Vold. Hun havde haft Omgang med „Kongen“ fra Rumohrsgaard, og man paastod, at kun han kunde være Morderen. Det var netop omkring den Tid, da han forsvandt fra Egnen.

(Meddelt af J. H. Bager, Ketting, 1912)

Den Fortælling har en virkelig Bund. Der har været en Gartner Königh paa Rumohrsgaard, og en brutal Fyr har han været. I Sønderborg Bødeprotokol fra 1695, der opbevares i Museets Arkiv paa Sønderborg Slot, berettes:

„Es ist in Heinrich Meyers Haus zu Nachts umb 1 Uhr Bier geschenket, undt ist Hans Johansen daselbst von dem Gärtner zu Rumohrshof, Königh genant, übel durch Schnit, mit ein so genandt Garten Messer verwundet worden.“

— Königh maatte betale en Bøde paa 5 Rdlr.

BYGADEN I KETTING

Bygaden i Ketting, som fører sønden om Kirken, forbi Dammen, skal være anlagt af de danske Soldater i 1848, da den gamle Bygade, vestom Kirken, var for smal til, at den kunde passeres med Kanoner.

Hvor denne nye Gade fører forbi Kirkens Vestende, var før Tingstedet. Huset dér, som i længere Tid tilhørte Gartner Bladt, kaldtes „aa e Ting“ eller „Tinghus“. En af de gamle Ejere, som boede i Huset før

Bladts Bedsteforældre, kaldtes i Almindelighed „Jens aa e Ting“. Da han senere forlod Byen, førte han Navnet Jens Ting videre.

(Meddelt af Jacob May, Ketting)

FISKERHUSET I KETTING

Jacob Mays gamle Hus i Ketting, som han byggede om i 1874, skal have været det ældste Hus i Ketting. Gamle Anngret (Anna Margrethe) har for ca. 60 Aar siden fortalt ham, at Huset var en gammel Fiskerhytte og den eneste, da Kettingnor endnu som aaben Havarm førte ind til Ketting. Indtil 1874 bestod Husets Mure kun af lerklinede Stadvægge. Huset, som ligger ved Siden af Dammen, er endnu i de senere Aar bleven kaldt „Fiskerhuset“.

(Meddelt af Jacob May, Ketting)

SKELETFUND I KETTING

Ketting Kirke var under Treaarskrigen indrettet til Krudtmagasin, og Krudtlageret var der indtil et Par Aar efter Krigens Ophør. Gudstjenesten blev i den Tid afholdt i Skolen. Der stod altid en Artillerist paa Vagt ved Kirken. En Nat forsvandt Vagten, og han er aldrig senere bleven funden. Man mener, at han er bleven myrdet.

I 1909 fandt man Skelettet af et ungt Menneske nedgravet bag Sadelmager Clausens Hus i Ketting. Det havde et Brudsted paa Pandebenet. Folk vilde den Gang bringe Skeletfundet i Sammenhæng med den forsvundne Artillerist.

(Meddelt af Jacob May, Ketting)

TROLDKAMMERET I KETTING KIRKE

Det saakaldte „Troldkammer“ i Ketting Kirke, et lille Hul i Taarnmuren, var før forsynet med en gammel, jernbeslaaet Dør. Det skal før have været benyttet som en Slags Fængsel. „Pas aa do it komme i e Taarn“ var i ældre Tid et almindeligt Mundheld i Ketting, og gamle Folk kunde endnu omkring 1850 fortælle om ham eller hende, der „ha væ't i e Taarn“.

Troldkamret er et lille Rum, ca. 3 Alen lang og 1 Alen bred. Der skulde bo en Trold derinde, og der fortælles, at engang imellem, naar der var Murfolk i Kirken, blev Døren aabnet, og Trolden fik en Klat Kalk stoppet i Halsen, for at han ikke skulde skraale under Gudstjenesten.

Efter anden Fortælling skal Rummet have tjent som Benkammer. Omkring 1915 har et Par Mænd, der ikke var bange for Trolden, Kirketjener Chr. Jensen og Murermester Petersen i Ketting, aabnet Døren, men der var intet i Kamret, Trolden var der heller ikke.

(Meddelt af Jacob May, Ketting, 1926)

„SKAMSTOLEN“

I Vestvæggen i Kirkens Vaabenhus findes en lukket Stol. Havde en Kvinde født et Barn uden for Ægteskabet, maatte hun sidde til Skamme i denne Stol, naar hun holdt sin Kirkegang. Ogsaa andre Personer, der havde forset sig mod Kirkens Bud, maatte tage Plads i Stolen, indtil de havde modtaget Kirkens Renselse ved hellig Bod og igennem Alterets Sakramente. Stolen blev i gamle Dage kaldt „e Skamstol“.

(Opt. af Pastor Schmidt, 1894—1909)

LYSMOSE

En til Gammelgaard hørende Mose, der nu for største Delen er udtørret og bevokset med Krat, kaldes „Lysmose“. Den har faaet dette Navn, fordi man før saa saa mange Lygtemænd hoppe rundt mellem Tørvegravene. Disse underlige Lys har ført mange Vejfarende vild, og naar de kom ud imellem Mosehullerne, greb Elverpigerne dem og trak dem ned i Dybet. Efter at Vejen blev ført forbi Mosen, kan Lygtemændene ingen Ulykker gøre mere.

„BRUDESENGEN“

Paa Gammelgaards Marker, mellem Gaarden og Asserballe, ligger en sumpet Sænkning, som kaldes „e Brujseng“, et Navn, som ogsaa findes paa de gamle Udstykningskort. For mange, mange Aar siden blev der holdt Bryllup paa Gammelgaard. En Forvalter skulde giftes, og Vielsen skulde foregaa i Asserballe Kirke. Vejen til Kirken førte igennem Sumpen, hvor Bunden var befæstet med en Plankebelægning.

Det hændte ofte dengang, at Bryllupsselskabet var beruset før Kirkegangen, og saadan gik det ogsaa denne Dag paa Gammelgaard. Brudevognen kom ved Kuskers Uagtsomhed uden for Plankebroen, Vognen væltede, og Bruden forsvandt i Dyndet. Vognen med Brudgommen var forud og ventede forgæves paa Bruden foran Asserballe Kirke. Da Ulykkesbudskabet kom, gik Brudgommen tilbage og styrtede sig i Sumpen. Den blev saa Brudeseng for dem begge.

DRABET I SEBBELEV

Paa en Gaard i Sebbelev tjente en Pige, som blev gode Venner med sin Husbond. Manden vilde have

sin Kone ryddet af Vejen, for at han kunde ægte Tjenesstepigen. Han fik Pigen overtalt til, at hun skulde skyde Konen. Manden gav Pigen sit Jagtgevær og gik til Sengs. Konen sad i Stuen og spandt. Pigen gik uden for og skød Konen igennem Vinduet. Bonden ægtede senere Pigen, men Lykken vendte sig fra dem, begge blev syge, og de raadnede op ved levende Live.

Efter anden Fortælling var Manden Jæger hos Hertugen, og det var Krybskyttere, som skød Konen. Skuddene var tiltænkt Jægeren. Der opstod Folkesnak ved, at Jægeren senere ægtede Pigen.

(Meddelt af Jacob May, Ketting, 1922)

„GALGEHØJ“

Om Gravhøjen „Galgehøj“ i Nedregalgekobbøl fortæller Chr. Knudsen følgende (1857):

„Et Søslog stod i Ketting Fjord. Efter nogen Kamp blev Fjenden til sidst overvunden, og dennes Høvding eller Anfører faldt; dog tillodes det de Overvundne at begrave ham paa dette Sted, hvorved denne Høj fremstod.

Den mindre, der er opkastet ved Siden af, er maaske fremkommen ved samme Lejlighed og har vel tjent til Hvilested for de andre Faldne, dog maa det bemærkes, at oven paa denne stod endnu i forrige Aarhundrede en betydelig Stensætning. Der laa en stor Overligger paa 4 andre Sten.“

(„Galgehøjen“ er en Gravhøj fra Bronzealderen. Omkring 1870 har senere Hotelejer Moldtmann i Augustenborg — dengang Gartner paa Rumohrsgaard — gravet i Højen. Der fandtes et Bronzesværd. Der har været flere Gravhøje paa denne Mark.)

ANDRE SAGN KNYTTET TIL „GALGEHØJ“

Højen skal have været Rettersted. Den sidste, der blev henrettet dér, mødte undervejs, da han førtes til Galgen, Hertuginde af Augustenborg. Da han ikke tog Hatten af for hende, blev hun saa vred, at hun straks gav Befaling til, at man skulde slaa flere Søm i hans Hoved, saa snart han var henrettet.

Der er en Skat skjult i „Galgehøj“; men den ligger flere Alen under Højens Fod. Den, som prøver paa at hæve den, vil være Dødens Bytte.

(Meddelt af Jacob May, Ketting)

BROMØLLE

I ældre Tid har Havet fra Augustenborg Fjord gaaet forbi Bromølle igennem Mjang Sø lige ned til Gammelgaard, og lige til denne Gaard har Fjorden været sejlbær for Skibe. I Erik af Pommerns Tid skal en svensk Flaade engang have passeret forbi Bromølle ned imod Gammelgaard. Den blev beskydt fra „Snaps-høj“ i Nærheden af Jacob Nielsen ved Majledet, og en Del af Skibene blev skudt i Sænk.

I Forbindelse hermed sætter man ogsaa ifølge Sagnet Navnene „Pulverbæk“ og „Pæleværket“, der skulde hentyde paa Befæstningsværker. — Bromølle-Volde skulde ogsaa efter nogle hidrøre fra denne Tid, andre derimod hensætter dem til Svenskekrigen i det 17. Aarhundrede. — Dengang da Havet havde dette Løb, var der endnu ikke Tale om Dæmningen ved Bro, langt mindre om de tvende andre, der er af senere Oprindelse. Derfor plejede Folk fra Øens nordlige Del, naar de vilde Syd paa, altid at køre nedenunder om ved Gammelgaard, igennem Majledet til Mjang og videre.

(Chr. Knudsen, 1857)

SØSLAGET PAA MJANG SØ

Der fortælles, at der paa Mjang Sø, hvor den grænser ind mod Taarup Eng, har staaet et Søslag, ved hvilket fire Skibe skal være gaaet under. Det nuværende Lillehav ved Augustenborg, Nydam og Mjangsø er nu Resterne af den Vig, som har ført helt ind til Kettingskov. Den første Vej mellem Als Sønder og Nørherred førte forbi Gaarden Mybjerg i Kettingskov.

(Meddelt af Vejassistent T. Jacobsen, Hørup)

SVENSKERSKIBET I MJANGSØ

Gamle Folk i Mjang fortæller, at den svenske Flaade i 1658 løb igennem Stavensbølfjord ind i Mjangsø, hvor den laa for Anker i nogle Dage. Ved denne Lejlighed skal en svensk Fregat være sprunget læk og gaaet til Bunds. Skibet skal endnu ligge i Søens Nordøsthjørne. Og med en lang Stang skal man kunne naa Skibets Dæk. For en Del Aar siden har en Mand taget et Stykke af Masten op paa Stedet.

(Meddelt af Lorenz Ecklon, 1917)

EN STRANDING VED SEBBELVSKOV

I Aaret 1780 strandede en stor Hvalfisk i Augustenborg Fjord, lige ud for Sebbelevskov. Da Vandet sank i det samme Øjeblik, kunde den ikke komme tilbage. Den blev hugget op, og Sebbelev Bønderne delte den. Indtil for en 50 Aar siden stod Kæbebenene af Hvalen som Portstolper ved en Bondegaard i Sebbelev.

(Meddelt af Lorenz Ecklon, 1920)

KLOKHØJ

Vest for Ketting Kirke laa de to „Klokhøje“, den store og den lille Klokhøj. Navnet skal de have faaet paa følgende Maade:

Da man engang ringede med Klokkerne i Ketting, svang den ene saa voldsomt, at den gik løs, fløj ud af Lugen og tog en saadan Fart, at den først faldt ned i Marken vest for Kirken, ved Højen, som derefter fik sit Navn. Medens den fløj, sang den et Vers om Herremanden Thomas Sture, der har skænket den til Kirken. Paa det Sted, hvor den faldt, findes endnu en mager Plet, hvor der intet Græs kan vokse. Engang havde to Karle fra Byen i Sinde at grave Klokken op af Jorden. Det skulde ske stiltiende. Men medens de var igang dermed, kørte en Karet forbi ned ad Herrevejen, og paa Vognen myldrede det med Rotter og Mus. Den ene Mand kunde ikke holde sig længere, men raabte til den anden: „Nej se! se!“ Da sank Klokken dybere ned i Jorden.

(Chr. Knudsen, 1857)

„KONGENS HØJ“

I Gammelgaards Marker ligger mange Gravhøje. En af disse kaldes „Kongens Høj“. Heri ligger Kong Nidding, som boede her og kom i Strid med en fremmed Konge, hvorved han faldt og blev begravet i denne Høj.

(Chr. Knudsen, 1857)

ET GAMMELT TINGSTED

I Nærheden af Pæleværket har forhen ligget et Tingsted, hvor man endnu til over Midten af det 18.

Aarhundrede plejede Ting under aaben Himmel. Det maa have været Tingstedet for det saakaldte Gammelgaards Len.

(Chr. Knudsen, 1857)

PROST, DIT FÆ!

Ved de store Væddeløb, som Hertug Christian August foranstaltede paa Rumohrsgaards Kobbøl, tillod man sig mange Ting, som man ellers ikke kunde tillade sig overfor fyrstelige Personligheder. Ved et af disse Væddeløb var Prinsen af Nør, Hertug Christian Augusts yngre Broder, til Stede. Han var i Grunden frygtet af Egnens Beboere paa Grund af sine djærve Grovheder. Prinsen befandt sig midt iblandt Tilskuerne, da han lige med ét skulde nyse. „Kan du ikke sige Prost, dit Fæ!?“ henvendte han sig til en Bonde fra Asserballe, som stod ved Siden af ham. Bonden saa lidt forlegen paa Prinsen, men da denne i næste Øjeblik nyste igen, vendte han sig mod Prinsen med de Ord: „Prost, dit Fæ!“ Alle de tilstedeværende lo, og Prinsen med.

EN VANSKABNING

I Ketting Kirkebog findes følgende mærkelige Notits under 12. Marts 1673:

„Den 12. Marts 1673 fødtes Nis Bødcker i Sebbelev — Maren.

Rom: 9: som leeret er i Pottemagerens Haand??

Det hafde et Harschaar i Munden, 6 Fingre paa hver Hand, 6 teer paa hver Fod; døde Strax efter det døbs. Gud vehre ehret.“

Det er den gamle Provst Johannes Monrad (1653—1682), der har efterladt denne Notits i Kirkebogen.

SKOMAGEREN I KETTING

Til ind i det 18. Aarhundrede var det forbudt enhver, der boede paa Landet, at udøve et Haandværk mod Betaling. Man kunde selv bage sit Brød, brygge sit Øl eller udbedre Støvler og Sko til eget Brug, men ikke mod Vederlag for andre. Det var forbeholdt Haandværkerne i Købstæderne.

Det var dog ikke altid, at man paa Landet rettede sig efter disse Bestemmelser. Man kunde heller ikke forlange, at Bonden skulde tage til Byen for at faa en lille Skade paa Redskab eller Seletøj udbedret. Men den, som overtog Arbejdet, maatte gøre det i al Hemmelighed.

Dette „Fuskeri“ blev med Tiden til Haandværk, og der kom altid flere og flere, der ved Siden af Arbejdet i Landbruget tillagde sig et Erhverv som Haandværker. Haandværkerlaugene i Sønderborg var naturligvis stærkt imod denne Udvikling, ved Slutningen af 17. Aarhundrede talte man omkring hundrede Landhaandværkere i det Omraade, der retslig og efter Laugsprivilegierne tilkom Haandværkerne i Sønderborg.

I denne Tid passerede der en Episode, der viser, hvor stor Sønderborg Skomagernes Misundelse var, og hvilke Midler de tillod sig for at værne deres privilegerede Rettigheder.

I Ketting boede en Skomager ved Navn Peter Hagensen. Han havde allerede i Aarevis drevet sit ærlige Haandværk. Hans Fader, der var en gammel Mand og nu sad paa Aftægt, havde allerede skomagereret. Det var ham ofte bleven forbudt, men da han var en gammel Mand, havde Byfogden ladet Naade gaa for Ret. Peter Hagensen havde lært Skomageriet af Faderen, og naar Præsten om Søndagen fra Prædikestolen bekendtgjorde de mange Forordninger, ogsaa Forbudet af Haand-

værksudøvelse paa Landet, saa ansaa man det for en ren Formsag som man ikke behøvede at tage saa højtidelig. De fleste havde saadan en lille Ekstraskilling ved Siden af Landbruget.

Haandværkerne i Sønderborg kendte godt disse Utilbørligheder. De sendte Klager baade til Magistraten og Amtmanden, men det blev ved Oplæsningen af Forordningen fra Prædikestolen eller ved Bytinget.

En Dag tabte de Sønderborg Skomagere Taalmodigheden. Ved Kvartalsmødet havde de længe forhandlet om Sagen uden at komme til en Afgørelse. Da kom en af Laugsmestrene endda med den Fortælling, at Skomageren i Ketting ikke en Gang købte sit Læder i Sønderborg men i Haderslev. Da kunde Oldermænden, Peter Johansen, ikke beherske sig længere, han kunde jo ikke foretage noget mod Hr. Amtmanden, men her var et Eksempel paa, at Amtmandens Langmodighed overfor Landhaandværkerne førte til Byhaandværkerens Ruin. Men at den elendige Skomager Hagensen i Ketting hentede sit Læder i Haderslev, naar dog Læderet fra Sønderborg blev købt af Skomagere i Flensborg og Slesvig — det førte dog for vidt, det var kun Trods og Modstand! —

Peter Johansen satte sig ned — en saa lang Tale havde han endnu ikke holdt som Oldermænd, men Talen havde haft sin Virkning, og man vedtog at handle.

Den næste Morgen tidlig kørte Peter Johansen med Hest og Vogn til Ketting, ledsaget af sin Laugsbroder Thomas Hollesen¹⁾. De vilde tage fat paa Peter Hagensen paa en saadan Maade, at han skulde glemme sit Skomageri for sin Livstid.

¹⁾ Sml. Andr. Tobiassen, „Die Schusterjagd in Ketting“ i „Heimatblätter für Nordschleswig“ 1936.

De kom til Ketting, og Peter Johansen stormede ind i Peter Hagensens Stue, hvor de kun fandt den gamle, der sad og spiste sin Morgengrød. Peter Johansen for ind paa den Gamle og vilde vide, hvor Læderet var, men den Gamle vidste intet. Peter løb igennem Køkkenet, Stalden og op paa Høloftet. Der fandt han et stort Stykke smukt Læder.

Med Læderet i den ene Arm og en Fork, som han havde taget med fra Stalden, kom Peter Johansen atter styrtdende tilbage til Stuen og for ind paa den Gamle, men i det samme raabte Thomas Hollesen, at den unge Peter Hagensen kom henne paa Gaden. Peter Johansen med Forke i Haanden og Thomas Hollesen raabende bagefter, løb Hagensen imøde, og det var nu ikke vanskeligt at fange ham. De drev ham hen til hans Hus og kildrede ham af og til med Forke, han skulde sige, hvor Haandværkstøjet var. De viste ham Læderet, men Hagensen nægtede at have Værktøj.

De to Repræsentanter for Sønderborg Skomagerlaug gik nu i Gang med at afklæde deres Offer for ved middelalderlig Tortur at afpresse ham en Tilstaaelse. Selvfølgelig maatte han tilstaa. — Læderet og Haandværkstøjet blev pakket i Vognen og taget med til Sønderborg.

Man ved ikke om der indtraf en Bedring for Sønderborg Skomagerlaug efter denne Episode. Derimod fortæller de gulnede Dokumenter, at Peter Hagensen klagede over Overfald, og at de to Sønderborg Skomagere maatte betale en ikke ringe Sum i Bøde for deres ubarmhjertige Selvhjælp.

Peter Hagensen skomagererede videre i Ketting kun med den Forskel, at han for Eftertiden købte sit Læder i Sønderborg og ikke i Haderslev.

Ketting Kirke

NYTAARSSANGEN VED KETTING KIRKE.

I *Ketting* er der en nu mere end 100aarig Tradition for, at Sognets Beboere i Aarets sidste Time samles ved Kirken og netop, som Midnatstimens sidste Klokkeslag er døet bort og har indvarslet det gryende nye Aar, istemmer en salmeagtig Sang, der begynder saaledes: »O, Brødre, Timen lyder, den lyder sidste Gang.«

Den nu afdøde Lærer *P. J. Nydahl* i *Ketting* har Fortjenesten af at være den, som først har sporet Oprindelsen til denne Sang. Han skriver herom i »Sønderjydske Maanedsskrift«s 4. Aargang (1927-28) følgende:

Den skal være digtet af en Lærer *Klein* i *Ketting*, der døde ung i Fyrerne. Melodien er af *Joh. Abraham Schultz*, død 1800 i Schwedt, fhv. Kapelmester ved det kgl. Kapel i København. Ved et Tilfælde har jeg opdaget, at Sangen er en *delvis* Oversættelse af den tyske Nytaarssang: »Des Jahres letzte Stunde ertönt mit ernstem Schlag«, digtet af den kendte tyske Digter *Joh. Heinrich Voss*. *Klein* har oversat denne Salme og har digtet noget til, *saa den oprindelige paa tre Vers er blevet til det dobbelte!* (Fremhævelserne af mig.) Det 1. tyske Vers skal man genkende i det 1. danske, det 2. tyske i det 3. og 4. danske, det 3. tyske i det 5. og 6. danske, mens det 2. danske er frit tildigtet.

Nydahl mener, at Oversættelsen er kønnere end Originalen og fortæller videre, at Beboerne i *Ketting* oprindelig sang den foran *Ketting Kirke* før Nytaarsnat efter det sidste Midnats-Timeslag. Efter Sangen ønskede man hinanden »Godt Nytaar!« En Nytaarsnat gav det imidlertid et Rabalder inde i Kirken og *Klein* sagde: »Lader os gaa herfra!« Siden den Tid, tilføjer *Nydahl*, synges Sangen foran Indgangen til Kirke-

gaarden. Til Beroligelse for muligt overtroiske Sjæle kan det oplyses, at »Spøgeriet« simpelthen stammede fra et Bræt, der var faldet ned oppe paa Kirkeloftet.

Til Slut oplyser Nydahl, at Sangen er udkommet med Noder paa Wilhelm Hansens Musikforlag samt at den er udsat for Harmonium og blandet Kor.

Saavidt Lærer Nydahl. Hans iøvrigt interessante Oplysninger er ikke ganske korrekte og kan her baade suppleres og korrigeres.

Originalen til Sangen er ganske rigtig digtet af Joh. Heinrich Voss, nemlig i Eutin 1784, to Aar efter at Voss kom dertil. Den var oprindelig, saaledes som det fremgaar af det følgende, en mere verdsligt præget Drikkesang til Brug ved et Nytaarsbord og blev 1. Gang trykt 1784 i Decemberheftet »Journal von und für Deutschland« og er saaledes forlængst over de halvandet Hundrede Aar. I 1802 maa nogle kirkeligt interesserede have faaet Kig paaa Sangen. I hvert Fald blev den dette Aar udgivet i ændret Skikkelse under Titlen »Am Neujahrstage für den Kirchengesang«. At dette ikke helt har behaget Voss ses af hans egne Optegnelser herom. Han skriver:

En saadan Omarbejdning, der er sket paa en »Overgejstlig« Foranledning, da en ny Sangbog skulde udgives, kan maaske synes mange god og nyttig. Hvis man tror, at Forandringer er paatvungne, da er det et godt Eksempel for andre at spørge Forfatteren til Raads, hvis han da lever, og ellers at spørge andre, der har virkelig Forstand paa Poesi og Musik. Det er imidlertid slemt, naar en Mand tror, at hans gode Vilje tillige er Dygtighed, og endnu værre er det, naar et Kollegium (saaledes som jeg véd to Eksempler paa) lader Bidragene til nye Sangbøger sende rundt med andre Konsistorialsager, hvorefter de fleste Stem-

mer skal afgøre, hvilken Beskæring, Sammenflikning og Omflikning der skal være gældende, efter at hver især først har foretaget sin egen Beskæring, Sammenflikning og Omflikning. Man vil lige saa vel frembringe Harmonier ved i Flæng at slaa løs paa et Instruments Strenge som ved den Slags Haandgreb! Og saaledes forgriber man sig paa forbilliedlige Sange, som enhver Dannet kender i deres hele Skønhed, saa de skammer sig for at synge med paa de nye Udgaver. O, — slutter Voss —, maatte jeg for det offentlige Vels Skyld blive hørt!

Foretager man en Sammenligning mellem Original og Overtættelsen fra Ketting, maa man komme til en anden Slutning, end Nydahl. Voss' Nytaarssang fra 1784 indeholder nemlig ikke tre, men ganske som Oversættelsen, seks Vers. Og Oversættelsen følger nøje Originalen, i hvert Fald hvad Tankeindholdet angaar. Enkelte Ændringer er foretaget, men ikke mere og andet, end hvad man har Lov til ved enhver nogenlunde fri Oversættelse og hvad Rim og Rytme i et andet Sprog kræver. Der er aldeles ikke Tale om at der er slaet nogle af Versene sammen og digtet et nyt 2. Vers. Men se selv:

Bevinget Tiden iler,	In stetem Wechsel kreiset
hvo har dens Grænser sat?	die flügelschnelle Zeit.
Dens Blomster fælles hviler	Sie blühet, altert, greiset
i evig Glemsels Nat.	und wird Vergangenheit.
Knap stammer dunkle Skrifter	Kaum stammeln dunkle Schriften
om Fædrenes Bedrifter,	auf ihren morschen Grüften.
og Skønhed, Rigdom, Magt	Und Schönheit, Reichtum, Ehr'
med dem	und Macht
i Mulm og Tavshed svæver hen.	sinkt mit der Zeit in öde Nacht.

Oversætteren af Sangen er den norske Præst Hans Pavels, Præst i Kristiania fra 1799—1822.

I »Danmarks Melodibog« II. Bd. Side 240, hvor Tekst og Melodi findes, staar: Efter J. H. Voss af Pavels.

Kleins Fortjeneste ligger ikke som Digter eller Ny-
skaber, men som Faderen til en Tradition — og en
meget smuk Tradition er det —, der nu i mere end
100 Aar har holdt sig levende og frisk i den lille
alsiske Bondeby. Og har Lærer Nydahl taget fejl i
sine Slutninger, saa skyldes det maaske, at han kun
har kendt en forkortet Udgave af Voss' Originaldigt.
Hans Fortjeneste bliver det dog *først* at have henledt
Opmærksomheden paa Oprindelsen til Nytaarsangen
i Ketting.

Den danske Tekst lyder:

O Brødre, Timen lyder,
Den lyder sidste Gang.
Et Aar forsvandt! Udbryder
I festlig Afskedssang!
Blandt fjerne Oltidsdage
Det svandt, vi staar tilbage;
∴ Vi Smerte led, vi Glæde nød,
og nærmer os til Gravens Skød. ∴

Bevinget Tiden iler,
Hvo har dens Grænser sat?
Dens Blomster fælles hviler
I evig Glemsels Nat.
Knap stammer dunkle Skrifter
Om Fædrenes Bedrifter,
∴ Og Skønhed, Rigdom, Magt med dem
I Mulm og Tavshed svæver hen. ∴

Her hilste vi med Glæde
Det Aar som nys forsvandt.
Ak, løsnat er den Kæde.
Som os tilsammen bandt!
Vi Venner saa bortile;
De gik, de gik til Hvile.
∴ De var blandt os, de er ej mer'
Fred hvile over deres Ler! ∴

Maaske vi og forlader
Vor Bane dette Aar;
Tit visner Træets Blade
End og i favrest Vaar,
Tit Døden os bortkalder
I favre Ungdomsalder;
∴ Og den, som vandrer her igen,
Med Taarer tænker paa sin Ven. ∴

Kun ædel Daad betrygger
Mod Dødens Bitterhed;
I Gravens tavse Skygger
Al Godhed vinker Fred.
Vi nyder, fri for Kummer,
en sød, en salig Slummer,
∴ Snart vækkes vi med Almagts Bud
Til evig Salighed hos Gud. ∴

Lad Afskedstimen rinde,
Er vi kun Dyden tro,
I Livet frem vi finder,
Og end i Døden Ro.
Her maa vi adskilt vandre,
Hist møder vi hverandre.
∴ Aftør din Graad, min Ven, vær glad;
For evig vi ej skilles ad! ∴

Meddelt af Povl Kamp Schiøth.

Voldstedet ved Gammelgaard

Gammelgaard

Paa Engen Øst for Gammelgaard ligger et smukt bevaret Voldsted, bevokset med gamle Ege. Det er en ovalformet Ringvold, hvis Overflade er omgivet af et endnu tydelig kendeligt 2 Meter bredt Brystværn. Den indvendige Plads er i Syd—Nord ca. 30 Meter, i Øst—Vest ca. 20 Meter. Voldbanken er ca. 1,75 Meter høj, omgivet af en ca. 4 Meter bred Grav, og uden om denne ses tydeligt Spor af en Ydervold. — Baade Voldbanken og den maleriske Trægruppe er fredlyst under Nationalmuseet.

I Folkemunde kaldes Stedet „e Tinghøj“, og der fortælles, at Gammelgaards Len har holdt Ting her. Det er muligt, men oprindeligt har den ældste Gammelgaard, i den tidligere Middelalder en godt befæstet Borg, ligget her.

Den ældste kendte Ejer af Gammelgaard er Aage Nommesen, han nævnes omkring Midten af 13. Aarhundrede. Hans Enke, Margrethe Nommesen, overtog Godset efter hans Død. Til dette hørte hele Byen Stavnsbøl, 7 Gaarde i Siblev (Sebbelev) og en Mølle. Disse Ejendomme anføres senere i Skattelisten med 19 Plove.

1257 overdrager Margrete, Enke efter Agge Numsen til Gammelgaard, sin Jordejendom i Ketting Sogn til Biskop Niels II af Slesvig:

„Thi en Kvinde, Margrete, Enke efter Agge Numsen, fattede Medlidenhed med Slesvigkirkens Ulykke¹⁾, og da hun saa, at den var berøvet sin skyldige Hæder og frataget sin Ejendom af Fjender, besluttede hun at hædre den og besmykke den rigt med sine Velgerninger. Derfor skænkede hun denne Biskop al Jordejendom, der laa til hendes Gaard i Gammelstrup i Ketting Sogn paa Als, til Bispens Brug, efter at have modtaget den fulde Betaling efter sit Ønske af Bispens for den faste Ejendom for at betage sine Arvinger al Lejlighed til Trætte, og for at hun intet skulde foretage sig imod Landets Lov.“ „Danmarks Riges Breve“, Sønderj., 2. Del,

Om Margrete Numsen fortælles, at hendes Sjælenød gav Anledning til den store Gave til Domkapitelet. Efter hendes Død gik hun „igen“, indtil det lykkedes Ketting Præst at mane hende i Jorden. Aarsagen til Gengangeriet skal have været, at Margrete i sine unge Dage havde elsket en af Kongens Væbnere paa Sønderborg, men han forsmaaede hendes Kærlighed. Som Hævn beskyldte hun Væbneren for Tyveri og foranledigede Kongen til at lade ham henrette.

¹⁾ Der sigtes til Urolighederne mellem Abel og Erik; under disse blev Domkirken i Slesvig, der var indviet til St. Peder, hærget.

Senere maa disse Godser være bleven overdraget til Biskop Bundo af Slesvig. Han maatte 1271 pantsætte Stavensbøl og Sebbelev til Kong Erik VI Menved, for at kunne udruste fire Skibe til Hærfølge.

1298 køber Biskop Bartold af Slesvig Stavensbøl og Sebbelev af Erik Menved for 1200 Mark:

„Det Gods, som Biskop Bundo havde været nødt til at sælge til Danmarks Konge, købte Bartold tilbage af Erik, Kongens Søn. Han genkøbte Stavensbøl og Sebbelev for 1200 Mark med Kongens Moders, Brødrers og Søstres Samtykke til Tilbagekøbet, og dersom Godset var blevet forringet, skulde Kongen yde Erstatning af sit eget Gods.“

(Danmarks Riges Breve. S. 197)

Det er uden Tvivl Nommensens Borg, der har ligget paa den gamle Voldbanke i Engen.

Hvorlænge Biskop Bartold har ejet Gammelgaard vides ikke. 1344 nævnes Christiern Sture til Gammelgaard. Han var vistnok Broder til Laurentius Sture, der sad paa Helvedgaard. 1369 var Thomas Sture Ejer. De følgende Stures Navne er ikke kendte før i 1476, da en Thomas Sture var Ejer baade af Gammelgaard og Helvedgaard. Tre af Thomas' Sønner, Henrik, Claus og Wulf, forærede Helligaandshuset i Faaborg Jordegodser paa Als.

1507 nævnes Henrik som Ejer, han maa have været død i 1514, da hans Enke i dette Aar sælger Godset til sin Svoger, Wolf Sture. 1523 anføres han i Skattemlisten med 70 Gaarde og 6 Heste til Hærfølge. 1543 og endnu 1548 nævnes Sønnen Wulf. Han maa være død kort efter, thi 1549 er hans Søn Jørgen Sture Herre paa Gammelgaard, medens dennes Broder, Asmus, nævnes til Helvedgaard.

1555 faldt Jørgen Sture i en Tvekamp med Hans Sehested, en Broder til Amtmand Sehested i Aabenraa.

Jørgen havde ingen Børn, hvorfor Thomas, som nærmeste Arving overtog Gammelgaard.

Thomas var født 1507. Han var den betydeligste af Adelsmændene paa Als og Sundeved, og som en af Kongens højtbetroede Mænd spiller hans Navn en betydelig Rolle i vor Hjemstavs Historie.

Thomas Stures Vaaben

1512, dengang kun 5 Aar gammel, var han Page ved det Gottorpske Hof, 1519 stod han i Hertug Frederiks Tjeneste paa Gottorp. 1539 skrives der til ham paa Helvedgaard. 1548 ledsager „den Ærbar, Vor Hr. Thomas Sture“ Kong Christian III' Datter, Anna, med 5 Heste paa hendes Brudfærd. Hun blev gift med Kurfyrst August af Sachsen.

Som Amtmand i Sønderborg, og fra 1560—63 tillige Amtmand over Nordborg Amt, stilledes der af ham i

Aaret 1561 10 Heste (Helvedgaard 5 og Gammelgaard 5) til Hærfølge, hvorimod der i hans Faders Tid kun stillede 6 Heste. Thomas maa da have forøget sine Besiddelser ret betydeligt.

At Thomas var en af Kongens bedste Mænd, ses der af, at han i flere Aar havde Tilsynet med den kongelige Fange, Christian II, paa Sønderborg.

1554 skænkede han en Klokke til Ketting Kirke. Det er den store Klokke, der endnu lader sin Malmrøst lyde over Sognet, og hvis Indskrift lyder:

Facta pio Thomas Stuer est campanula
jossy Geordia Mervelt artificiq nanu 1554
Verbum domini manet in aeternum

(Efter Thomas Stures fromme Befaling er dette Klok-ketaarn bygget ved Gerhard Mervelts kunstneriske Haand 1554. Guds Ord bliver evindeligt.)

Thomas Sture var gift med Bertha, en Datter af Peter Ahlefeldt til Lindaa i Angel.

Thomas Sture døde den 20. November 1563 paa Helvedgaard. Hans Grav er i Notmark Kirke, hvor et stort og pragtfuld Sandstensepitaf bevarer hans Minde.

Hans eneste Datter, Katrine, blev gift med Hans Blome, der ved Faderens Død overtog de store Besiddelser og ligesom denne var Amtmand over Sønderborg og Nordborg Amter.

I 1584 solgte Hans Blome Gammelgaard og Helvedgaard til Hertug Hans den Yngre af Sønderborg for 175000 Rigsdaler.

Saasart Hertug Hans var kommet i Besiddelse af Gaarden, omdannede han den gamle Junkergaard til en anselig Herregaard med stort Areal ved at nedlægge en Del Bøndergods i den nærmeste Omegn. Dette maa være sket mellem 1584 og 1592. Saaledes nedlagde han hele Byen Tovrup, hvori fandtes 9 Boel, 2 Boel i Ny-

gaard, 1 i Pinnesholm og en Gaard i Kettingsskov. 1579 købte Hertugen af Jørgen Hartvigsen den lille Herregaard „Munkgaard“, der laa op mod Asserballe, foruden nogen Jord, han tog fra de Asserballe Bymænd.

Saaledes var Gammelgaard blevet en stor Besiddelse, saa Hertugen i 1595 kunde saa 20 Last Korn i dens Marker, og i dens Skov kunde holdes 2000 Svin paa Olden. Ogsaa Bygningerne blev fornyet og forstørret, der er flere Steder Tale om Gammelgaard Slot.

Ved Hertug Hans den Yngres Død, 9. Oktober 1622, tilfaldt Gammelgaard med hele Sønderherred hans Søn Hertug Alexander, der allerede døde 1627. Derefter var dennes Søn, Hertug Johan Christian, Ejer. Den 15. August 1629 var Fyns Biskop Dr. Hans Mikkelsen fra Odense til Taffel hos Hertug Johan Christian paa Gammelgaard. Bispen havde været paa Visitats paa Als.

1633 blev Gammelgaard Len og Gods overdraget Hertug Alexanders Enke, Dorothea af Schwarzburg og Hohenstein, til Livgeding. Hun tog Ophold paa Slottet her, hvor hun henlevede sin Enkestand, indtil hun døde her den 5. Juli 1639 om Morgenen mellem Kl. 5 og 6. Den 9. Juli blev hendes Lig ført til Sønderborg, hvor det den 13. August blev bisat i Slotskapellet.

Hertug Johan Christian døde 1653, og Gammelgaard blev atter Enkesæde for hans Hustru, Hertuginde Anna. Hun tog dog ikke straks Ophold her, da hun som Formynder for sin unge Søn, Hertug Christian Adolph, maatte varetage „Regeringen“ paa Sønderborg indtil omkring 1660.

Hertuginde Anna, født Grevinde af Delmenhorst, byggede sin egen Kirke paa Gammelgaard, om hvilken Pastor Johannes Monrad skriver:

„Anno 1665 lod hun sin egen Kierke aff Tømmer och Muursten bygge paa Gammelgaarde, som stod synder

och nær op ved Krudgaarden, och lod den indvie (sahme Aar derpaa bleff begyndt), den 26. Juli. St. Anna Dag.“

Kirken blev indviet af Hofpræsten Provst Johannes Boldich i Sønderborg. Hun ansatte sin egen Præst, M. Johannes Westphal fra Hamborg, der senere blev Præst i Krummendick. Indvielsestalen blev 1666 udgivet paa Tryk i Slesvig.

I sin Indvielsestale, i hvilken der ikke findes noget af historisk Interesse, anraaber Provst Boldich Gud om ogsaa at holde sin Haand over de Børn, der maatte blive døbte, over de bodfærdige, der maatte skrifte, og over de Ægtefolk, der maatte blive viet i den nye Kirke. Bag i Bogen findes der forskellige Sange og Digte af Johannes Boldich, Mag. Nicolaus Brandt, Johannes Brandt, Leonhardt Pechmann, Præster i Sønderborg, Marcus Kukenmutter, Rektor ved Skolen i Sønderborg og flere Præster paa Als og Sundeved.

I Efteraaret 1668 rejste Hertuginde Anna til Weimar for at besøge sin Datter Christiane Elisabeth, der var gift med Hertug Johan Ernst af Sachsen-Weimar, og holde Jul med dem. Der blev hun syg og døde den 12. December samme Aar. Liget førtes til Sønderborg, hvor det blev bisat i det hertugelige Kapel paa Slottet den 28. Januar 1669.

I sit Testamente havde hun bestemt, at det store Krucifiks i Gammelgaards Kapel skulde gives til Ketting Kirke.

Pastor Johannes Monrad (1653—1682) skriver herom i Ketting Kirkebog: — — „Hun vahr god mod Tanslett Kircke, hvor hun henforet en Kalck och Disck; til Atzerballig gaff hun et Alterklæde. Men her til Kircken gaf hun aldrig intet, hvortil hun altid søgte her Guds Hus. Doch efter Hendes Død fik vi det schøner

Tymeglas og dend herlige Crucifix, som henger paa den Muer süder paa Væggen.“ —

Gamle Monrad har aabenbart været lidt misundelig paa Tandslet og Asserballe Kirker. —

Kirken paa Gammelgaard er bleven nedlagt 1670, Aaret efter Hertuginde Annas Død. Den blev flyttet til Augustenborg Slot. Pastor Monrad skriver:

„1670. Paa Herr Kongel. Majest. Kong Friedrichs dend Tredies naadige Bevilling bleff sahme Kircke paa Gammelgaarde opbrudt, och lod Hans Durchl. dend Højbaarne Herre Ernst Günther, Arffing til Norge, Hertug til Schleswig Holstejn etc. den forbytte, op-sætte och forfærdige och indvie paa Augustenborg, hvor dend nu staaer och meget forberet. Hvor længe dend der schall haffe varlighed. Veed Gud!“

Den sidste hertugelige Forvalter paa Gammelgaard var Alexander Poss. Han blev begravet i Ketting Kirke, hvor der før fandtes en stor Ligsten over hans Gravsted.

Ved Hertug Christian Adolphs Konkurs 1667 kom Gammelgaard som de andre hertugelige Besiddelser under Kronen. Hertuginde Anna blev dog boende til sin Død 1669. Slottet, der laa i den nuværende Have, blev nedbrudt omtrent 1730, og et nyt Stuehus opførtes. 1764 blev Gammelgaard sammen med de andre tidligere hertugelige Besiddelser af Kong Frederik V overladt til Hertug Frederik Christian I af Augustenborg.

1730 bestod Godset af 84 Gaarde, 112 Kaadnersteder, 2 Vand- og 2 Vindmøller. Gundstrup og Vertemine var Avlsgaarde under Gammelgaard, der endnu i 1880 anføres med et Areal paa 1215 Tønder. —

Efter Trearskrigen kom Gammelgaard atter under Kronen og blev senere solgt til Privateje.

✧